

NORMAN P. BARRY

MODERN SİYASET TEORİSİ

Çevirenler Mustafa Erdoğan - Yusuf Şahin

Modern Siyaset Teorisi

Norman P. Barry

Çevirenler: **Mustafa Erdoğan – Yusuf Şahin**

ISBN: 978-975-6201-68-8

Liberte Yayınları® / 101

5. Baskı: Ocak 2026; 1. ve 4. Baskı: 2003-2018

© 2025, Liberte Yayınları®

© 2025, Bloomsbury Publishing Plc., London®

First published in English by Palgrave Macmillan, a division of Macmillan Publishers Limited under the title “*An Introduction to Modern Political Theory, 4th Edition by Norman Barry.*” This edition has primarily been translated and published under licence from Palgrave Macmillan. The author has asserted his right to be identified as the author of this Work.

Bu eser İngilizce olarak ilk kez Palgrave Macmillan Limited tarafından “*An Introduction to Modern Political Theory, 4th Edition (Norman Barry)*” adıyla basılmıştır. Bu eserin ilk çevirisi ve baskısı Palgrave Macmillan’ın izniyle yapılmıştır. Eserin müellifi olarak yazarın hakları mahfuzdur.

Yayın Koordinatörü: **Büşra Sönmez**

İç Tasarım: **Liberte Yayınları**

Kapak Tasarımı: **Çetin Özgör**

Baskı: **Bizim Büro Basım Evi Yayın ve Dağıtım Hizmetleri**

Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi

Adres: Zübeyde Hanım Mahallesi, Sedef Caddesi 6/A, Altındağ, Ankara

Telefon: (312) 229 99 28 | Faks: (312) 229 99 29 | Sertifika No: 42488

LiBeRtE
yayın grubu

Adres: GMK Bulvarı No: 108/16, 06570 Maltepe, Ankara

Telefon: (312) 230 87 03 | Faks: (312) 230 80 03

E-mail: info@liberte.com.tr | Web: www.liberte.com.tr | Sertifika No: 52155

Liberte Yayınları® Liberte Yayın Grubu’nun tescilli bir markasıdır.

ÖZET İÇİNDEKİLER

Takdim	13
Türkçe Baskı İçin Önsöz	19
BİRİNCİ BÖLÜM: Siyaset Felsefesi ve Siyasî Düşünce	25
İKİNCİ BÖLÜM: Hukuk ve Sosyal Kontrol	67
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: Devlet	105
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: Otorite ve İktidar	141
BEŞİNCİ BÖLÜM: Siyasî İlkeler	177
ALTINCI BÖLÜM: Adâlet	215
YEDİNCİ BÖLÜM: Eşitlik	263
SEKİZİNCİ BÖLÜM: Özgürlük	293
DOKUZUNCU BÖLÜM: Haklar	341
ONUNCU BÖLÜM: Refah ve Refah Devleti	383
ONBİRİNCİ BÖLÜM: Kamu Yararı ve Demokrasi	413
Kaynakça	469

İÇİNDEKİLER

Takdim	13
Türkçe Baskı İçin Önsöz	19
I. Bölüm	25
Siyaset Felsefesi ve Siyasî Düşünce.....	25
1. Siyaset Teorisinin Bugünkü Durumu.....	25
2. Dil.....	27
3. Liberal Bireycilik.....	39
4. Siyasî Liberalizm.....	49
5. Marksizmin Gerilemesi ve Toplumculuğun Yükselişi.....	51
6. Feminizm.....	63
II. Bölüm	67
Hukuk Ve Sosyal Kontrol.....	67
1. Hukuk ve Toplum Felsefesi.....	67
2. Tabîî Hukuk.....	69
3. Emir Olarak Hukuk.....	74
4. Hukukî Gerçekçilik.....	82
5. Kural Sistemleri Olarak Hukuk Sistemleri.....	85
6. İlkeler, Kurallar ve Hukuk.....	90
7. Hukukun Üstünlüğü.....	95
8. Radikal Hukuk Doktrinleri ve Hukukun Üstünlüğü.....	99

III. Bölüm	105
Devlet	105
1. Siyaset Felsefesinde Devlet	105
2. Devletin Tahlili	112
3. Devletin Ekonomik Teorisi	118
4. Devletin Organik Teorisi	130
5. Anarşizm	134
6. Devlet Hakkındaki Çağdaş Tartışma	138
IV. Bölüm	141
Otorite Ve İktidar	141
1. Otorite, İktidar ve Cebir	141
2. Otoritenin Mahiyeti	153
3. İktidarla İlgili Bazı Problemler	163
4. İktidar Hakkındaki Sosyal Teoriler	171
V. Bölüm	177
Siyasî İlkeler	177
1. Siyasî İlkeler ve Siyaset Felsefesi	177
2. Evrenselleştirilebilirlik ve Ahlâkî Çoğulculuk	179
3. Sözleşmecilik	186
4. Faydacılık	190
5. Bireycilik	203
6. Feminist Ahlâk	209
VI. Bölüm	215
Adâlet	215
1. Adâlet Problemi	215
2. Adâletin Anlamı	221
3. Usulî Adâlet	229
4. Sosyal Adâlet	239
5. Rawls'un Adâlet Teorisi	245

VII. Bölüm	263
Eşitlik.....	263
1. Eşitlik İlkesi.....	263
2. İnsan Doğası ve Eşitlik.....	267
3. Fırsat Eşitliği.....	271
4. Eşitlik, Piyasalar ve Kaynaklar.....	278
5. Eşitlik, Aile ve Feminizm.....	288
VIII. Bölüm	293
Özgürlük.....	293
1. Siyaset Felsefesinde Özgürlük.....	293
2. Özgürlüğün Anlamı.....	296
3. Negatif ve Pozitif Özgürlük.....	311
4. Özerklik Olarak Özgürlük.....	318
5. John Stuart Mill ve Özgürlüğün Değeri.....	324
6. Hukuk, Ahlâk ve Paternalizm.....	334
IX. Bölüm	341
Haklar	341
1. Siyaset Teorisinde Haklar.....	341
2. Hakların Tahlili.....	345
3. Hakların Eleştirisi.....	358
4. İnsan Hakları, İktisadî ve Sosyal Haklar ve Refah.....	365
5. Hayvan Hakları ve Hayvanların İyiliği.....	375
X. Bölüm	383
Refah Ve Refah Devleti.....	383
1. Refah Teorisinin Kökleri ve Doğuşu.....	383
2. Çağdaş Refah Argümanları.....	390
3. Piyasa ve Refah.....	394
4. Eşitlik, Özgürlük ve Refah Devleti.....	402

XI. Bölüm	413
Kamu Yararı ve Demokrasi	413
1. Kamu Yararı.....	413
2. Demokrasi.....	427
3. Usulî Demokrasi ve Kamu Yararı.....	444
4. Liberal Demokrasinin Radikal Eleştirisi.....	460
Kaynakça.....	469

Norman P. Barry Anısına

Bu eserin yazarı olan Norman P. Barry, 21 Ekim 2008 tarihinde hayata gözlerini kapamıştır. 20. Yüzyıl'ın son çeyreğinde yeniden canlanan klâsik liberal geleneğin başta İngiltere'de olmak üzere ülkemizde ve tüm dünyada anlaşıp, barış, hoşgörü ve zenginlik yaratan kamu politikalarına ilham vermesinde Barry'nin büyük emeği olmuştur. Liberal Düşünce Topluluğu (LDT) üyeleri, Barry ile olan entelektüel dostluklarının ve ona yönelik vefalarının bir yansıması olarak, Mart 2009'da Barry'nin anısına gerçekleştirilen "Classical Liberalism in the 21st Century: A Symposium in Honour of Norman Barry" başlıklı konferansın düzenlenmesinde etkin rol oynamış ve yine aynı konferansta gösterilen Barry'nin hayatının ve eserlerinin konu edildiği bir belgesel hazırlamıştır. LDT kurucularından Prof. Dr. Mustafa Erdoğan'ın da bir sunuşla katkıda bulunduğu konferans Barry'nin uzun yıllar çalıştığı, İngiltere'nin tek özel üniversitesi olan University of Buckingham'da gerçekleşmiş ve konferansta sunulan makaleler daha sonra *Classical Liberalism in the 21st Century: Essays in Honour of Norman Barry* başlığı ile yayımlanmıştır. LDT üyeleri ve Liberte Yayınları elinizdeki bu eseri yayımlamaya devam ederek Norman Barry'nin anısını yaşatma kararlılıklarını ifade eder ve bir kez daha ona şükranlarını sunar.

Takdim

Elinizdeki kitap, Norman Barry'nin *An Introduction to Modern Political Theory* adlı kitabının 4. baskısının (2000) çevirisidir. Bu, benim (*Komünizm Sonrası Dönemde Klasik Liberalizm*'den [1997] sonra) Barry'den yaptığım ikinci tercümedir. Ayrıca, Liberte Yayınevi yazarın Türkçeye çevrilmiş bazı makalelerinden tertip edilmiş bir kitabı *Birey, Cemaat, Piyasa* (1998) başlığıyla yayımlamıştı.

Burada, neden böyle bir kitap yayımlamayı düşündüğümüz konusunda birkaç söz söylemek isterim. Konunun iki yönü var; birincisi, neden siyaset teorisiyle ilgili genel bir kitap yayımlamak istediğimizle; ikincisi ise, neden Barry'nin kitabını tercih etmiş olduğumuzla ilgili.

Türkçe literatürde siyaset teorisine giriş niteliğinde -tabiri caizse- dört başı mamur bir eser ne yazık ki yer almıyor. Bizdeki kitaplar daha çok “siyaset bilimi” diye anılan, siyaseti hukukî, kurumsal ve davranışçı açılardan inceleyen tarzda yazılmış eserler. “Çağdaş siyasal doktrinler” benzeri başlıklarla yayımlanmış olanlar da (ideolojik tarafgirlikle açıkça malul olanları bir yana bırakırsak),

ne yazık ki, felsefî ilgisi zayıf ve yeterince analitik olmayan çalışmalar niteliğinde. Bu nedenlerle siyaset teorisindeki eksikliğin ancak iyi bir Batılı eserin çevrilmesiyle giderilebileceğini düşündük.

Norman Barry'nin kitabını tercih etme nedenimize gelince: Her şeyden önce, bu eser yukarıda işaret ettiğim eksiklik ve zayıflıklarla malul değil. Ayrıca, kitap hem güncel tartışmayı izlemeyi mümkün kılan hem de modern siyaset düşüncesinin süreklilik ve kopukluklarını görebilen kuşatıcı bir perspektifin ürünü. Daha açık olarak avantajlarına gelince, bir kere Barry'nin kitabı dar anlamda “siyaset bilimi”ni değil, siyaset teorisini odağa alan bir eser. Dolayısıyla, kitaba kurumsal veya davranışçı (empirik) yaklaşımın yerine felsefî bir bakış açısı hâkim. Ama öte yandan, eser aynı zamanda tematik de olduğundan, bildik anlamda “siyaset bilimi”nin birçok konusu da ele alınmış durumda. Ayrıca, hukukî bakış açısı hâkim olmasa da, yazar hukuk-toplum-siyaset ilişkisini de ihmal etmemiş; hatta bu konuya başlı başına bir bölüm ayırdığı gibi, hukuk ilgisi ve bilgisini eserin başka bölümlerinde de hissettiriyor.

Bence Barry'nin kitabının en önemli -ve faydalı- yanı, siyaset teorisini “çağdaş”lığın sınırları içine hapsetmemiş, aksine onu “modern” zamanların daha geniş bağlamı içinde incelemiş olması. Onun içindir ki kitap Rawls'dan, Nozick'ten, Hayek'ten bahsetmekle yetinmiyor; bizi aynı zamanda çağdaş tartışmanın Locke, Hume, Kant ve Marx'a uzanan kökleriyle de buluşturuyor. Başka bir ifadeyle, Barry'nin kitabını okumakla günümüzdeki ekolleri münferit olarak öğrenmiş olmuyor, fakat daha ziyade modern siyasi düşünce geleneklerini bütünlüğü içinde kavramış oluyoruz.

Nihayet, kitap “klâsik liberal” veya “liberal-bireyci” bir perspektiften kaleme alınmış olmakla beraber, bu onu hakşinas ve dengeli bir çalışma olmaktan çıkarmıyor. Başlıca iki nedenle: Bir kere,

Barry konusunu kitabın başlığına uygun bir kuşatıcı perspektifle inceliyor ve dolayısıyla zikre değer hemen hemen hiçbir düşünür veya argümanı görmezlikten gelmiyor. Barry herkesin hakkını vermeğe çalışmış. Bu nedenledir ki, bu kitapta sadece liberal düşünür ve argümanlar değil, aynı zamanda toplumcu (communitarian), sosyalist, Marksist ve feminist siyaset anlayışları da mümkün olduğunca hakkını vererek (yani, ana tartışmaya katkısı ölçüsünde) incelenmiştir.

Öte yandan, Barry'nin bir klâsik liberal olması, onu kendisiyle kabaca aynı siyasî çizgide yer alan düşünürleri kayırma çabasına girmeye de sevk etmemiştir. Hatta bazan liberallere başkalarına göre daha keskin eleştiriler yönelttiği bile söylenebilir. Bunun en tipik örneği, yazarın Hayek'le ilgili tutumudur. Barry'nin Hayek'i hem genel olarak çağdaş sosyal ve siyasal teoriye hem de özel olarak liberal teoriye katkısı bakımından takdir ettiği açık olmakla beraber, yine de Hayek'in birçok spesifik (meselâ, adâletle, hukukla, "kendiliğinden düzen"le ilgili) argümanı onun yıkıcı eleştirisinden kurtulamamıştır. Okuyucunun kitabı okurken fark edeceği gibi, benzer bir durum başka liberal-liberteryen düşünürler bakımından da geçerlidir.

Yukarıda belirttiğim nedenlerden dolayı, bu kitap siyaset teorisi meseleleriyle ciddi olarak ilgilenen her görüşten okuyucu için faydalı bir eserdir. Bu, hangi görüşten olursa olsun genel olarak herkesin -ama özellikle de bu alanda lisansüstü çalışma yapanların- el kitabı olmaya aday bir eserdir. Kendi adıma söylemem gerekirse, orijinalini ilk okuduğum 1989 yılından beri bu benim her zaman başucu kitaplarımdan biri olmuştur.

Norman Barry özel olarak politik iktisatla ve siyaset, etik ve iktisat arasındaki bağlantılarla ilgilenen, klâsik liberal çizgideki bir çağdaş siyaset teorisyenidir. Barry'nin yirmibeş yılı aşan

entelektüel kariyerinin ürünleri özellikle klâsik liberal yönelim içindeki araştırmacılar için son derece öğretici ve yol gösterici olmuştur. Hatta şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki, sırf Barry'nin külliyatını ciddî olarak okuyan bir kişi zaafı ve güçlü yönleriyle liberal toplumsal ve siyasal teori hakkında derinlikli ve kapsayıcı bir bakış açısı kazanabilir.

Mustafa Erdoğan

20 Ocak 2003 / Emek, Ankara

Norman Barry hayatının entelektüel ve akademik olarak en verimli olabileceği bir döneminde daha 64 yaşındayken bir süredir mustarip olduğu multiple-sclerosis hastalığı yüzünden 2008 yılında maalesef hayatını kaybetti.

Mustafa Erdoğan

25 Ekim 2017

Norman P. Barry

(1944 - 2008)

Exeter Üniversitesi'nden mezun olan Barry İngiltere'de çeşitli üniversitelerde siyaset teorisi dersleri verdikten sonra 1982'de Buckingham Üniversitesi'nin Siyaset Bilimi Bölümü'ne geçmiştir. İki yıl sonra aynı üniversiteye Sosyal ve Siyasal Teori Kürsüsü Başkanı olarak atanmıştır. Bowling Green Eyalet Üniversitesi (Ohio/ABD) Sosyal Felsefe ve Siyaset Merkezi'nde ve Indianapolis'teki Liberty Fund'da (Özgürlük Vakfı) misafir araştırmacı olarak bulunmuştur. Yazar Londra'da faaliyet gösteren Institute of Economic Affairs ile Institute for the Study of Civil Society'nin, Edinburgh'daki David Hume Institute'ün ve ayrıca *Liberal Düşünce Dergisi*'nin Danışma Kurulu üyeliği yapmıştır.

Norman Barry'nin başlıca kitapları şunlardır:

Hayek's Social and Economic Philosophy (1979), *An Introduction to Modern Political Theory* (1981, 1989, 1995, 2000), *Classical Liberalism and Libertarianism* (1986), *The New Right* (1987), *The Invisible Hand in Economics and Politics* (1988), *Welfare* (1990), *The Morality of Business Enterprise* (1991), *Classical Liberalism in the Age of Post-Communism* (1996) ve *Business Ethics* (1998).

Norman Barry'nin 1976'dan bu yana çeşitli dergilerde yayımlanan makaleleri, yazdığı kitap bölümleri ile muhtelif toplantılarda sunduğu tebliğlerin sayısı 100'den fazladır. Makaleleri *Political Theory*, *Political Studies*, *British Journal of Political Science*, *Government and Opposition*, *Social Philosophy and Policy*, *Constitutional Political Economy*, *History of Political Thought*, *Journal of Applied Philosophy* dahil pek çok akademik dergide yayımlanmıştır.

Türkçe Baskı İçin Önsöz

Bu kitabın ilk baskısı 1981’de İngilizce olarak çıkmış olmakla beraber, elinizdeki nüsha yabancı bir dildeki ilk baskıdır. Onun şimdi Türkçede yayımlanmasından çok mutluyum. Türk dergilerinde çok sayıda yazım ve bir kitabımın da Türkçe çevirisi (Yeni Sağ) yayımlandı.* Türkiye’yi sıkça ziyaret ediyorum, birçok öğretici seminere katıldım. Türkiye’nin konuk-severliğinden her zaman zevk aldım ve birçok tarihî yere büyüleyici ziyaretler yaptım. Esasen İstanbul benim dünyadaki gözde şehirlerimden biridir. Bu kadar önemli olan başka bir nokta da şu: Son 15 yılda klâsik liberal düşüncenin Türkiye’de kat ettiği mesafe benim için memnuniyet verici bir sürpriz oldu. Türkiye bugün ABD ve İngiltere’de hâlâ eleştiriyle karşılanan fikirlere çok açık bir ülkedir. Bu ülkelerde akademik siyaset teorisi öğretimine hâlâ itibardan düşmüş devletçi fikirler hâkimdir ve 1970’ler sonlarında başlayan serbest piyasacı fikirlerin canlanmasından kaynaklanan yeni sosyal teorileri kucaklamak konusunda belirgin bir isteksizlik vardır.

* Norman Barry’nin daha önce *Komünizm Sonrası Dönemde Klasik Liberalizm* (1997) adlı kitabı ile bazı makalelerinden oluşan *Birey Cemaat Piyasa* adlı derlemesi Liberte Yayınevi tarafından yayınlanmıştır.

Elinizdeki kitap, siyaset teorisinin standart konularını -hukuk, devlet, iktidar ve otorite, adâlet, özgürlük, haklar ve demokrasi- klâsik liberal bir bakış açısından inceleyen biraz alışılmadık bir kitaptır. Bunda Friedrich von Hayek'in, Milton Friedman'ın, Robert Nozick'in ve en önemlisi kamu tercihi okulunun fikirlerini kullandım. Devletle ilgili bölümde hatta anarko-kapitalizme de atıf vardır. Bu konuyla ilgili geleneksel eserlerde sadece Marksist anarşizmin türleri ele alınır. Oysa şimdiye kadar devletin sunduğu malların piyasa tarafından üretilmesi sahici anarşizmle tutarlı olan yegâne yöntemdir.

Bu kitap esas itibariyle kavramsal tahlille ilgilidir ve bunda Mantukî Pozitivizmin sona ermesiyle birlikte ortaya çıkan analitik akımlara önemli ölçüde dikkat çekilmektedir. Kitap kabaca iki ana kısımdan oluşmaktadır. İlk dört bölüm modern toplumun siyasî kurumlarının anlaşılmasıyla ilgili kavramları ele almaktadır; geri kalan yedi bölüm ise siyasî tartışmada öne çıkan normatif argümanlarla ilgilidir.

Kurumsal bakımdan, hukuk teorisini dikkatli bir şekilde ele aldım, buradaki bölüm H. L. A. Hart'ın hukuk felsefesinden çok fazla etkilenmiştir. Hart kesinlikle bir klâsik liberal olmamakla beraber, ben her zaman onun kurallarla ve kural-izlemeyle ilgili hukuk tahlilini liberalizmin hukuk teorisini anlamanın uygun bir yolu olarak gördüm. Hart'ın egemenliğin zorunluluğu tezini çürütmesi bir hukuk düzeninde geçerliliği anlamak için özellikle yararlıdır. Ben bu argümanı ileri götürerek İngiltere'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğinin egemenlik ve geçerliliği nasıl etkilediğini tartıştım. Bu bölümde ayrıca Ronald Dworkin'in Hart'ın rakip olan teorisini tartıştım, ama onun hukuku ilkelerle açıklamasının yargının hukukun oluşumunda çok fazla aktif olmasına izin verdiği kanaatindeyim.

Devlet teorisinde konunun geleneksel olarak ele alınış biçimini çok yetersiz buldum; bu yaklaşım devleti tahlil edişinde çok muğlak-tır ve onun rolünü açıklaması teorik değildir. Ben ise, ilgili bölümde kamu tercihi okulunun geliştirdiği kamu malları teorisini ele alıyo-rum. Bu doktrin devletin geleneksel işlevlerinin birçoğunun bugün piyasa tarafından özgürlük ve etkinliğe uygun şekilde yerine getirile-bileceğini ikna edici bir şekilde göstermektedir. Bu bölümün anlaşıl-ması için siyasi iktisat bilgisi yararlı olursa da, onda teknik denebilecek bir yan yoktur. İktisatçı olmayanlar da onu pekâlâ anlayabilirler.

Kitabın normatif kısmına ise adâlet ve eşitlik tartışması hâkimdir. Bu kısımda usulî ve sosyal (veya dağıtımcı) adâlet ara-sında kesin bir ayırım yapıyorum. Buradaki argümanım kendili-ğinden işleyen bir sosyal sürecin “sonuçları”nın sözde “objektif” oldukları ileri sürülen ahlâkî ilkelerle değerlendirilebileceği dü-şüncesini reddeden Hayek’ten çok fazla etkilenmiştir. Bu çerçe-vede piyasa, üzerinde pek mutabık olamayacağımız ahlâkî liyakati değil, fakat değeri ödüllendirir. Sosyal adâleti savunanlar piyasa sürecine sürekli olarak müdahale edilmesini isterler ki, bu, piyasa-nın etkin işleyişine büyük maliyet yükler. Adâletle ilgili herhangi bir tartışmada John Rawls’un eserlerini göz ardı etmeye imkân yoktur. Benim onun metodolojisine ve sosyal adâlet teorisini rasyonel tercihin koyduğu sınırlar içinde tutmaya dönük cesur teşebbüsüne bir saygım varsa da, kitapta gösterdiğim gibi, onun, eşitsizliğin ancak en fazla mahrumiyet içinde olanların yararına olması hâlinde haklı gösterilebileceğine ilişkin yeniden dağıtım ilkesi devletin eline büyük güç vereceği gibi, bu ilke Rawls’un kendisinin tanımladığı şartlardan da türetilemez. Rawls “bilmezlik perdesi”nin arkasındaki riskten kaçan rasyonel tercih sahiplerinin bu adalet anlayışında mutabık olacaklarını kanıtlayamamış-tır. Diğer taraftan, onun doğuştan gelen kabiliyetlerin hiçbir hak edişe temel olamayacağı ve bunların yeniden dağıtım için ortak

bir havuzda yer aldıkları yolundaki iddiası uygulanması hâlinde özel haklar ve kişisel özerklik üzerinde yıkıcı bir etkiye sahip olurdu. Kişinin kendisinin sahip olduğu kabiliyetlerden ayrı olarak anlaşılması mümkün değildir. Eşitlikle ilgili bölüm bildik eşitlikçi yanılgıları ele almaktadır. Burada, fırsat eşitliği hakkındaki görüş-nüşte çekici doktrinin beklenmedik sonuçlarının bir kısmı açıklanmakta ve aşırı eşitlikçilerin gösterdiği iktisadî anlama zaafına dikkat çekilmektedir. Fakat bu bölümde feminizme ve onun evlilik ve aile konusunun incelenmesine yaptığı katkılara da önemli ölçüde temas edilmektedir.

Özgürlükle ilgili bölümde, seçeneklerinin kapsamı cebri hukukla daraltılmadığı ölçüde kişinin özgür olduğunu söyleyen “negatif” özgürlük geleneğini izliyorum. Isaiah Berlin’in bu konudaki yaklaşımının bazı zorluklarını ortaya koyuyorsam da, o hâlâ bana özgürlüğün incelenmesinde en iyi hareket noktası olarak görünmektedir. Devlet müdahalesi olmadan (bireysel olarak) karar verme özgürlüğü tercih yapabilmenin şartlarını eşitlemek için önerilen çok sayıda sosyalist tedbirden daha iyidir. Pozitif özgürlük bireylerden çok devleti güçlendirir; çünkü o özgürlüğü kısıtlanmamışlık yerine şeyleri yapma iktidarıyla tanımlamaktadır. İlgili bölümde gösterdiğim gibi, pozitif özgürlük hakkında çok sayıda ayrıntılı açıklama yapılmıştır, özerkli olarak özgürlük gibi. Bu doktrinlerin çoğu özgürlüğü basit kısıtlanmamışlık olarak değil de “doğru olanı yapma” olarak tanımlar. Fakat özgürlük doğru olanı yapma değildir. Bir kişi özerk olmayan bir şekilde hareket edebilir -meselâ, tamamen değersiz projeleri gerçekleştirmeye çalışabilir-, ama yine de özgür olabilir. Birçok yazar devlete özerkliğin şartlarını hazırlama yetkisi tanımaktadır; ne var ki bu devletin paternalistik biçimde hareket etmesini gerektirebilir.

Bu kitabın eski baskılarında bulunmayan bir bölüm refahla ilgilidir. Refah 20. yüzyılda çok önemli bir kavram hâline gelmiştir.

Daha önceleri bireyin, ailenin ve çok sayıda gönüllü teşekkülün sorumluluğunda olan birçok refah hizmetini devlet üstlenmiştir. Burada meşru devlet faaliyetinin kapsamı hakkında teorik tartışmaya kesinlikle yer vardır. Bu bölümde refahta devletin rolü hakkında soldan sağa başlıca argümanlar açıklanmaktadır, mamafih devletin refahtaki rolü konusunda kesin olarak şüpheci tarafta yer alınmaktadır. Devletçi refah, maliyetlerin sürekli olarak artmasına yol açmıştır ki, bunun uzun vadede iktisadî büyüme üzerinde (olumsuz) bir etkisi vardır; ayrıca refah kurumları yurttaşları devlete bağımlı hâle getirir. Refah teorisyenleri “ahlâkî tehlike” problemini asla çözememişlerdir. Fakirlerin durumunu iyileştirmeye yönelik iyi niyetli çabaların onların sadece sayısını artırması durumunda olan budur. Çok miktarda refah avantajları olduğu zaman çalışmadan cayma eğilimi önüne geçilemez bir hâl almaktadır. Bu Amerika’da evlilik dışı anneliğin artmasıyla çok belirgin bir biçimde ortaya çıkmıştır. Bu bölümde bunlar ve diğer argümanlar tahlil edilmekte ve İngiltere ve Amerika’da kapsamlı refah devletlerinin yaşayabilirliği hakkındaki artan şüphelere dikkat çekilmektedir.

Haklar baştanbaşa Batı dünyasında müdahalecilerin tahribatından zarar görmüştür. Haklarla ilgili ifadelerin kendine özgü bir gücü vardır: Bir hakkı her türlü fayda mülâhazasına üstün gelecek kadar önem vererek talep ediyorum. Bir zamanlar hakların kapsamı sınırlı olduğu için, bir hak talebi çok önemli değildi. Bu kapsama girenler kişisel güvenlik hakkı, âdil yargılanma, seyahat serbestisi, ifade hürriyeti ve din hürriyeti idi. Ama bugün kapsam ciddî olarak genişlemiştir; artık refah haklarımız, çalışma haklarımız (çalışma hakkı bir zamanlar iş aramadan engellenmeme hakkı anlamına gelirken, şimdi devletin insanlara iş vermesi gerektiğini ifade etmektedir) ve genişlemiş “ayırma uğratılmama” haklarımız vardır. Hak sahipleri kategorisi de genişlemiştir. Bugün artık hayvan hakları var, bebeklerin hakları var, hatta çevrenin bile hakları (çevre hakları) var. Faydacı

iddialar bir yana bırakıldığından, hak talepleri artık “argüman tıkaçları” hâline gelmiştir.

Demokrasi de aynı şekilde duygusal tanımlardan çekmiştir. Demokrasi başlangıçta siyasî kararları almanın muayyen bir usulünü ifade ediyordu. Bugün ise, demokrasinin delâletleri bütünüyle yüceltici, tâzim edicidir. Hiç kimse demokrasiye karşı değildir. Bununla beraber, Schumpeter’in işaret ettiği gibi, demokratik bir sürecin -meselâ çoğunluk yönetiminin- sonuçları zorunlu olarak iyi değildir. Demokrasinin iktisadî teorisinin gösterdiği gibi, iyi örgütlenmiş azınlık gruplar şekli bir demokratik sistemi manipüle edebilirler. Son bölümde işaret ettiğim gibi, çağdaş demokratik usullerin işleyişi hakkında daha fazla şüpheli olmak gerekiyor. Demokrasi hakkında şüpheli olmak otoriter veya totaliter rejim tarafıslı olmak değildir. Aynı şekilde, çoğu popüler kanaatin aksine, “halkın iradesi”nde otomatik olarak herhangi bir erdem yoktur. Çok fazla demokratik “katılım” da seçkinlerin yönetimi ele geçirmelerine yol açar. Çoğunluğun “rasyonel bilgisizlik” ve “kayıtsızlık”ı iyi örgütlenmiş azınlık grupların sistemi manipüle edebilecekleri anlamına gelmektedir. Kollektif tercihin yarattığı problemlerin çözümü daha fazla demokrasi değil, daha az devlettir.

Bu kitap modern siyaset teorisinin bellibaşlı alanlarını kapsamakta ve başlıca analitik ve normatif tartışmaları gözden geçirmektedir. Samimiyetle ümit ediyorum ki, Türk okuyucularım ondan istifade ederler. Ben modern Türkiye’nin siyaset ve iktisadî hakkındaki -maalesef yüzeysel olan- incelemelerimden çok şey öğrendim.

Norman Barry

Temmuz 2002

I. BÖLÜM

Siyaset Felsefesi ve Siyasî Düşünce

1. Siyaset Teorisinin Bugünkü Durumu

Siyaset teorisi konusuna girişin başlıca zorluğu bununla uğraşanlar arasında konunun ne olduğu hakkında pek anlaşma olmamasıdır. Başlangıçtan beri son derece tartışmalı metodolojik sorunlarla ilgili olmak bütün sosyal bilimlerin konuları için doğru olmakla beraber -o kadar ki, sosyal bilim kavramları “özü bakımından tartışmalı” kavramlar olarak anılmaktadır (aşağıya bkz.) - siyaset teorisinin zorluğu söz gelişi iktisat teorisininkinden daha büyük görünmektedir. İktisatçılar, özellikle makro ekonomide şiddetli metodolojik tartışmalara girerken, yine de öğrenciler için bir giriş

kitabının muhtevası hakkında önemli ölçüde bir anlaşma vardır. En azından, bu gibi kitapların köklü biçimde birbirinden farklı malzemeyi ele alması ihtimâli yoktur ve Batı dünyasının sınırları içinde bunun yerden yere çok farklılaşması da söz konusu değildir.

Fakat siyaset teorisinde bu durum sadece siyasî düşünceler tarihi dersleri bakımından doğrudur. Bu alandaki kitaplar büyük ölçüde belirli siyaset felsefelerinin tasviri ile konunun Platon'dan günümüze kadar gelişmesinin tarihsel bir anlatımından oluşur. Bu gibi araştırmalar önemli ölçüde sofistikasyon içermekle beraber, bir bütün olarak siyasî düşünceler tarihinin diğer sosyal bilimlerin olduklarını iddia edebilecekleri anlamda sahici bir teorik disiplin olduğu düşünülmez. Siyaset felsefesinin büyük eserlerinde -genellikle siyasî istikrar için gerekli olan şartlarla ilgili olarak- sosyolojik türden genelleştirmeler bulunduğu iddia edilmiş olsa da, bu eserler genellikle daha farklı bir nedenle incelenirler. Bu neden, onların belirli türden kanunların ve kurumların arzu edirliliğine ilişkin normatif önermeler içermeleri ve bu tür tavsiyeleri rasyonel muhakeme ile desteklemeleridir. Siyaset felsefesinin “klâsikleri”nin insan ve toplum hakkında felsefi olarak düşünen herkesi her zaman ilgilendiren hakikatler ve derin kavrayışlar (insights) içerdikleri düşünülür.

Mamafih, siyaset teorisi olarak adlandırılan ve tarzı itibariyle analitik olan genel olarak felsefi bir disiplin gelişmiştir ki, bu metodolojiyle, kavramların aydınlatılmasıyla ve daha önceki pozitivizme zıt olarak siyasî değerlendirme mantığıyla ilgilidir. Bu kitap esas itibariyle bu tarzda yazılmıştır. Esasen, bunun 40 yıl önce var olandan çok daha zengin bir damar olduğu belirtilmelidir, o zamanlar bu tarz analitik siyaset teorisinde çok az dikkate değer eser vardı. Savaş sonrası dönemin başlarında toplumu araştıranlar için ilginç sonuçlar ortaya koyan yeni ve analitik teknikler sadece hukuk felsefesinde kendisini gösteriyordu. Bununla beraber,

son otuz yılda -başkaları yanında- Rawls (1972), Nozick (1974), Dworkin (1977), Walzer (1983), MacIntyre (1981) ve Raz (1986) (ve politik iktisadın kimi temel ilkelerinden yararlanan çalışmalar) disipline yeni soluk getirmişlerdir. Öyle ki, bir zamanlar güvenle söylendiği gibi siyaset felsefesinin öldüğünü söylemek bugün büyük bir abartma olur. Özel olarak önemli nokta, siyaset felsefesindeki geleneksel yöntemin, yani sözleşmeciliğin canlanmasıdır. Ayrıca, bu yaklaşımların bir kısmının aşırı bireyciliği insanın toplumsal doğasını öne çıkaran düşünürlerin şiddetli tepkisine yol açmıştır: İnsan toplumsal bağlamından koparılamaz ve farazî bir sözleşme üzerinden soyut bir kural-seçici olarak tasarlanamaz. Bu (düşünce) toplumculuğun (communitarianism) temelidir. Bu gözlemlerden açıklık kazanmış olmalıdır ki, siyaset teorisi çeşitli disiplinlerden yararlanan eklektik bir konudur. Münhasıran siyaset teorisine ait olarak tasnif edilebilecek bir bilgi bütünü ve analiz yöntemi yoktur. Bu kitabın geri kalan kısmında siyasetin birkaç farklı alanla ve metodolojik yaklaşımlarla ilişkisini ele alacağız. Dolayısıyla, kitap politikayla ilgili olduğu kadar felsefe, hukuk, etik ve iktisatla da ilgili olacaktır.

2. Dil

Siyaset teorisyenleri dille bugün eskiden olduğundan daha fazla ilgilidirler. Mamafih, dil üstündeki bu vurgu fazla abartılmış olabilir. Formel felsefedeki durum nasıl görülürse görülsün, özellikle Mantıkî Pozitivizmin etkisi altındaki İngiltere’de, siyaset felsefesinin problemleri hiçbir zaman kavramların aydınlatılmasından ibaret olmamıştır. Bunun nedeni, kısmen, siyaset felsefecilerinin daha ziyade adâlet, haklar, özgürlük ve devlet üzerindeki sınırlar gibi daha büyük sorunlarla ilgili olmalarıdır; kavramların aydınlatılması ise bu araştırmalara sadece bir giriştir. Keza, siyaset felsefecileri sosyal bilimlerde gerçekten açıklayıcı olan, hatta öngörücü (predictive) teorilerle ilgilidirler. Aslında, 20. yüzyılın en

II. BÖLÜM

Hukuk ve Sosyal Kontrol

1. Hukuk ve Toplum Felsefesi

Siyaset felsefesi her zaman hukuk teorisi veya hukuk felsefesi sorunlarıyla ilgili olmuştur ve bu türden sorunlar da çoktur. Bunların hepsini kuşatan, “hukuk nedir?” şeklindeki esasa ilişkin sorudur. Bu sorunun arkasındaki varsayım, hukuk kelimesiyle ilgili ifadelerin doğruluğu için birtakım gerekli ve yeterli şartların bulunduğudır. Özcü tanımlar, hukuk kelimesinin tasvir ettiği özelliklerin varlığına bağlıdır. Bununla beraber, zorluk şuradadır ki, önerilen bütün tanımlar hukukun esasa ilişkin özelliklerini bir önermede veya bir cümlede toplamaya çalışırken, hukuk sistemlerinin bildik özelliklerini yanlış yansıtmış veya hukuk kelimesinin uygulama alanını keyfi olarak daraltmıştır. Bunun en aşikâr örneği ‘hukukun emir teorisi’dir (command theory of law); bu teori hukuku münhasıran muayyen bir egemenin emirleri olarak tanımlar ve bundan dolayı da hukukun birçok bildik biçimlerini (uluslararası hukuk, anayasa hukuku ve kabile hukuku gibi) “doğru” hukuk katego-

risine dahil etmez. Başka bir örnek, hukuk kuralları kavramını ahlâk kurallarına benzetme girişimidir ki, bu da hukukun ve ahlâkın farklı özelliklerinin ve onların sosyal davranışı farklı şekillerde düzenlediklerinin gözden kaçırılmasıyla sonuçlanır.

Hukukun “ağyarını mâni” (exclusive) bir tanımını yapma çabasından artık vazgeçilmiş olduğunu söylemek galiba doğrudur, ama hukuktaki bildik sorunlar varlığını sürdürmektedir. Bunlar bir hukuk sisteminin varlığı için gerekli olan şartlar, hukuk kurallarının geçerliliğinin ölçütleri, müeyyidelerin rolü ve hukuk ile ahlâk arasındaki ilişki sorunları etrafında toplanmaktadır. Meselâ, bir hukuk sisteminin mahkemeleri ve teşkilâtlanmış müeyyideleri bulunması zorunlu mudur? Bir hukuk sisteminde hukukun egemen olduğu iddiasının geçerliliği için bir tanım testi getirmek mümkün müdür? Bir hukuk kuralının varlığı için müeyyide zorunlu bir şart mıdır? Belirli bir kanunun sahici anlamda hukuk sayılabilmesi için onun muhtevasının ahlâkiliğinin varsayılan evrensel standartlarını karşılaması zorunlu mudur?

Hukukta yapılabilecek belki de en temel ayrım tabii hukuk ile pozitif hukuk arasındaki ayrımdır. Çünkü, pozitif hukukun birçok türü var olmakla beraber, onların hepsi de tabii hukuka temelden karşı olmakta birleşirler (Hart 1958). Bu ayrım hukukun anlamı ve hukuk olduğu ileri sürülen şeylerin geçerliliği sorunlarını gündeme getirir. Kadim Yunanistan’a kadar geri giden uzun ve saygın bir geçmişi bulunan tabii hukuk (bkz. Finnis 1980), hukuku evrensel ahlâki standartlara uygunluk bakımından değerlendirme-
miz gerektiğini iddia etmekle kalmaz, fakat aynı zamanda bir kuralın “hukuk” kelimesinin saygınlık ve statüsünü hak edebilmesi için bu standartları karşılaması gerektiğini de söyler. Geçerlilikle ilgili sorunlar kaçınılmaz olarak bir hukuk sisteminde kuralların muhtevası sorununa dönüşür. Böylece, belirli bir kural eğer özü itibariyle bir ahlâk ilkesini ihlâl ediyorsa, yetkili bir kaynaktan çık-

III. BÖLÜM

Devlet

1. Siyaset Felsefesinde Devlet

Siyaset felsefesi tarihinde devlet üzerindeki vurguya rağmen, 20. yüzyılın karakteristiklerinden biri, bu kavram hakkındaki felsefi tefekkürde dikkate değer bir gerilemenin varlığıdır. Son zamanlara kadar analitik felsefe, geçmişte devlet kavramının anlamının açıklanması sadedinde siyaset teorisinin tipik sorunları olan siyasî (itaat) yükümlülüğü ve devlet otoritesinin sınırları hakkındaki değer yargısı içeren düşüncelerden kaçınmıştır. Bununla beraber, burada bile sonuçlar hayal kırıcı olmuştur. Empirisistlerin devlet kelimesinin tanımladığı kendine özgü bir fenomen tespit etme çabaları başarısız olmuş ve esasen devletle ilgili olarak onu başka bazı sosyal kurumlardan ayırt eden herhangi bir şeyin mevcut olmadığı tuhaf sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin, cebir gücünün devlete özgü olmadığı söylenmiştir: Bazı durumlarda, sendikalar ve kiliseler de üyeleri üzerinde benzer bir güç kullanmışlardır. Gündelik dil filozofları hukuk, otorite, iktidar gibi kelimeler etra-

fındaki karmaşık sorunlarla devletle olduğundan çok daha fazla ilgilenmişlerdir. Bütün bunlarda, galiba, dikkati devlet üzerinde yoğunlaştırmanın zımnen onu bireylerin eylemleri hakkındaki önermelere indirgenmesi mümkün olmayan ve sıradan insanlardan daha üstün değerleri temsil eden metafizik bir varlık olarak devlet anlayışına -gözden düşmüş o eski doktrine- itibar kazandıracığı korkusu vardı.

Bütün bunlarda, siyaset felsefesi empirik siyasal bilimle bilinçli olmayan bir ittifak içindeydi. Nitekim, empirik siyasal bilim siyasî fenomeni davranışının sınanabilir teorilerle prensip olarak açıklanabilir olduğu düşünülen gruplar, partiler ve diğer kurumlar hakkında kolayca gözlenebilir “olgular”a indirgemeye saplantı derecesinde istekli olmuş olan bir disiplindir. Ne var ki, böyle yapmak elbette modern siyaseti en belirgin özelliklerinden arındırmaktır, çünkü belirli otoritelerin faaliyetlerini sadece tasvir ederek siyaset hakkında yeterli bir bilgiye/anlayışa ulaşamayız. Otoriteler, hükümet ve memurlar başka topluluk ve birliklerden tamamen farklı olan devet denen bir birliğin (association) kuralları çerçevesinde hareket ederler; bundan dolayı da bu gibi kuralların anlamını açıklığa kavuşturmak siyaset felsefesinin görevidir. Nitekim, Resmî Sırlar Kanunu’yla ilgili mahut Clive Ponting davasında (Peele 1986) mahkeme hükümet faaliyetlerinin devlet tasarrufları olarak görülmesi gerektiğine karar verdi, bu bir hukukî maslahattan (convenience) başka bir şey değildi. Bu karar hükümet sırrı hakkındaki bilgiyi ifşa etmenin devlete karşı bir eylem olmadığını ileri süren savunmayı önlemiş olmakla beraber, elbette bize devlet hakkında hiçbir şey söylememiştir.

Herhangi bir felsefî yönlendirme olmamasına rağmen, normal konuşmada -ve özellikle siyasî tartışmada- devletten toplumdaki diğerlerinden niteliği bakımından farklı bir kurum, hatta bir kurumlar kompleksiymiş gibi söz ederiz. Bir devletin varlığı, muh-

IV. BÖLÜM

Otorite ve İktidar

1. Otorite, İktidar ve Cebir

Otorite ve iktidarın incelenmesinde büyük bir zorluk, farklı olguları ifade eder görünmelerine rağmen, bunların çok kere birbirlerinin yerine kullanılabilmeleri ve dolayısıyla aralarındaki farkların gözardı edilmesidir. Normal olarak insanlar otorite ilişkilerini “meşruluk” ve “haklılık”la; iktidar ilişkilerini ise, bir kişi veya grubun başkalarının eylemlerini belirlemesini mümkün kılan nedensel faktörlerle tanımlamak isterler. Ne var ki, polisin veya hükümetin “iktidarı”ndan (gücünden) söz etmemizin daha uygun olacağı durumlarda da bunların otoritesinden söz ederiz. Sosyal bilimcilerin “toplumdaki güç (veya iktidar) yapıları”nı araştırdıkları zaman uğraştıkları şey bu nedensel anlamdaki iktidarı belirlemeye çalışmaktır, yoksa meselâ mafyanın kullandığı türden gücü değil. Günlük dilin bu serbestliği iktidarın sıkça otoriteyle özdeşleştirilmesine yol açmıştır, öyle ki bunların ikisi de nedensel etki (nüfuz) türleri olarak ortaya çıkmakta ve -oldukça

farklı biçimde işleseler de- rasyonalite ve özgürlüğe bir tehdit olarak görünmektedirler.

Yine de, sadece analitik kesinlik için değil, fakat sosyal bilim- de farklı açıklayıcı kavramların değerini takdir etmek için de bu kavramsal ayrımı akılda tutmak önemlidir. Otorite ile iktidar arasındaki ayrımı aydınlatmak için, ilkinin felsefî buna karşılık ikincisinin sosyolojik bir kavram olduğunu düşünmek yararlı olabilir. Otorite sahibi bir kişi hakkında sorular sormak, özünde, bu kişinin kurallar çerçevesinde emir vermek veya duyurular yapmak yahut kararlar almak hakkına ilişkin normatif bir soru sormaktır. Bununla beraber, belirli kurallara dayan(dırıl)mayan otorite örneklerinden söz etmek de mümkün olabilir. Otoriteyi tanımlamakta kullanılan dilin tamamen gereklilik-belirtici (prescriptive) olduğuna dikkat ediniz. J. R. Lucas'ın (1996: 16) söylediği gibi, “eğer bir kişinin ‘x olsun’ demesinden x’in olması gerektiği sonucu çıkıyorsa, o kişi otoriteye sahiptir.” Otoritenin etkili olması ve otoriteye dayanan kanunlara itaat edilmesi için belirli sosyolojik şartların var olması gerektiği doğrudur; ama bir otorite iddiasının geçerliliği etkinlik kriterlerini değil, meşruluğun belirli kriterlerini karşılamasına bağlıdır. Bir kişinin otoriteye sahip olup olmadığı onun kendi isteğini yürütebilmesindeki gözlenebilir başarısıyla geçerlilik kazanamaz. Fakat, otoritenin her zaman felsefî anlamda kullanılmadığını ve bazı teorisyenlerin meşruluğu onu iktidardan sırf derece bakımından ayıracak şekilde daha fazla sosyolojik bir anlamda ele aldıklarını da göreceğiz.

Bununla beraber, toplumdaki iktidar hakkındaki sorular görünüşe göre daha kesin olarak sosyolojik sorunlardır ki, bunlar gözlemlerle şüphesiz çok yakından ilgilidirler. İktidar ilişkisinden söz etmek, zımnen, var sayılan bir nedensel açıklamadan hareketle gelecekteki davranış hakkında bir öngöründe bulunmaktadır. Bundan dolayı, iktidar hakkındaki bir ifadenin geçerliliği kurallar

V. BÖLÜM

Siyasî İlkeler

1. Siyasî İlkeler ve Siyaset Felsefesi

Önceki bölümlerde toplumsal ve siyasal olguların tasvirinde kullanılan başlıca kavramların bir kısmını inceledik. Sosyal ve siyasal felsefenin odağında yer alan normatif sorunların bazılarına, özellikle de devletin mahiyeti ve rolüyle ilgili olanlara temas etmekle beraber, bunu bu gibi sorunların altında yatan ilkeleri açık bir şekilde incelemeyi yaptık.

Değerler ve ilkeler siyaset felsefecisinin geleneksel ilgi alanıdır. Eğer siyaset hakkında felsefe yapma etkinliği siyasî söylemde kullanılan kavramların aydınlatılmasıyla ilgilenen tamamen ikinci-düzen bir etkinlik olarak görülürse veya günümüzde daha sıkça olduğu gibi, siyaset felsefesinin esas rolü politikaların, hukukun ve kurumların değerlendirilmesinde ortaya çıkarsa, bu doğrudur. Bu ikinci durumda da kavramların aydınlatılması (şüphesiz) daha ilgi çekici olan haklılaştırma çabasından önce gelmesi gereken önemli bir iştir.

Devletin rolü söz konusu olduğunda ilkeler özellikle önemlidirler. Üçüncü Bölüm’de, esas itibarıyla, kamusal alan ile özel alan kavramları arasındaki bazı önemli farklılıkları açıklama işiyle ve devlet hakkındaki hangi özel kurumsal olguların belirli türden mal ve hizmetlerin temin ve tedarikine onu özel olarak daha elverişli kıldığını anlamaya çalışmakla ilgilendik. Fakat, devletten ilkelerle ilişkisi bakımından söz ettiğimizde, bununla ilgili de olsa, biraz farklı bir soru soruyoruzdur. Bu, devletin otoritesinin eşitlik ve sosyal adalet gibi şeyleri artırmak veya insan haklarını korumak için kullanılmasını haklılaştırma sorunudur. İlkeler muhtemelen her zaman çatışma içinde olacaklarından, siyaset hakkındaki felsefî iddialar devletin cebir gücünün bu ilkelerden kaynaklanan politikaları uygulamakta kullanılmasının haklılaştırılmasına gelip dayanacaktır. Şüphesiz, ilkelerle ilgili bütün sorunlar cebir kullanımının haklılaştırılmasına bağlı değildir: “Liberal” kelimesinin serbest piyasa ekonomisi ile bağlantılı olan eski anlamında, daha liberal bir toplum arzu eden bir kişi devletin cebir gücünü daha az kullanmasını talep eder.* Fakat bu, ilkelerin zorunlu olarak siyasî ve sosyal meselelerle ilgisizliğine değil, cebir kullanılmasının gayrimeşru olduğuna ilişkin felsefî bir iddiadır. O teorik bir tartışmayla ilgilidir: Cebir yasağı etkinlik mülâhazalarına (serbest piyasaların daha fazla tatmin yarattıkları iddiasına) mı dayanmaktadır, yoksa bireyin dokunulmazlığından mı türemektedir (yani, haklarla ilgili bir argüman mıdır)?

Eğer ilkeler meşrulaştırmayla çok yakından ilgiliseler, o zaman normatif siyasal ilkelere yer veren ifadelerin mantığının sosyal bilimlerdeki başka tür ifadelerin mantığından çok farklı olduğu açık olmalıdır. Pozitif sosyal bilimde, özellikle de onun aşırı empirisist olanında, gözlem yoluyla doğruluğu veya yanlışlığı gösterilmesi

* Bununla beraber, belirli alanlarda –özellikle belirli hak edişlerin (entitlements) yaratılmış olduğu refah alanında (bkz. Barry, N. 1985)– devlet faaliyetinden vazgeçmenin hatırı sayılır derecede zarara sebebiyet verebileceği doğrudur.

VI. BÖLÜM

Adâlet

1. Adâlet Problemi*

Siyaset teorisinin iki bin yıldan daha uzun bir geçmişi olmasına rağmen, adâlet kavramı hâlâ kesin bir anlama kavuşturulmuş değildir; o özü bakımından tartışmalı kavramların tipik bir örneğidir. Burada mesele, normatif düzeyde köklü uyuşmazlıkların var olmasından ibaret değildir (belirli kanunların, politikaların veya kurumların âdilliği veya adâletsizliği hususunda bireylerin farklı görüşte olacaklarından başka bir şey beklenmemektedir); asıl mesele, bu kavramın neyi simgelediği üzerinde güçlü bir mutabakatın bulunmayışının ciddi problemlere sebep olmasıdır.

Kavramın anlamıyla ilgili zorluk sosyal adâletin ahlâkî ve siyasî bir değer olarak son yıllardaki hâkimiyeti yüzünden daha da artmıştır. Son otuz yılda, gerek müstebit komünist rejimlerin pratik örneklerinin gerekse sosyal bilimlerin başka alanlarındaki verimli fikrî gelişmelerin etkisiyle Marksizmden uzaklaşmış olan ilerici

* Bu bölüm büyük ölçüde N. Barry (1979: Yedinci Bölüm'den) alınmıştır.

sosyal düşünürler radikal sosyal ve ekonomik politikaları Batılı liberal demokratik değer sistemlerinin genel çerçevesi içinde sosyal adâlete müracaatla haklı göstermişlerdir. Bunun bir sonucu olarak, adâlet kavramı zenginlik ve gelirin doğru dağılımıyla ilgili problemlerle ayrılmaz bir şekilde ilişkili hâle gelmiştir. Bundan dolayı, savunucuları sosyal adâletin onayladığı belirli dağıtım politikalarının kıstaslarını göstermekle ilgilenmişlerdir. Kıstaslar genellikle hakediş (desert), liyakat (merit) ve ihtiyaç, bazan da daha fazla eşitliktir. Bu farklı ve çok kere çatışan ölçütler üzerindeki vurgu değişebilir, ama sosyal adâlet ekolünün mensupları bu kavramın devlete pozitif bir rol verdiği inancında birleşirler. Bu görüşün sırf bir politika açıklamasından veya maddi bir değerler manzumesinin meşrulaştırılmasından ibaret olmayıp, adâletin anlamının radikal görüğe mal edilmesini gerektirmesi onun önde gelen savunucularından birinin, Brian Barry’nin bir yorumunda görülebilir. Kural-temelli, muhafazakâr bir adâlet anlayışını savunmuş olan David Hume’un görüşlerini eleştirirken Barry şöyle demektedir: “Hume mülkiyet hakları gibi şeyleri kapsamak üzere ‘adâletin kuralları’ ifadesini kullanmakla beraber, ‘adâlet’ artık analitik olarak ‘hak ediş’ ve ‘ihtiyaç’la bağlantılıdır, öyle ki Hume’un ‘adâletin kuralları’ dediklerinin bir kısmının adâletsiz oldukları gayet doğru olarak söylenebilir” (Barry, B. 1967a: 193).

Mamafih, geleneksel olarak adâlet kelimesini kullananların çoğu zorunlu olarak radikal olmadıkları gibi, çağdaş kullanım da zorunlu olarak reformist bir ahlâki ve siyâsi görüşe bağlı değildir. Sosyal adâlet hakkında şüpheli olanlar kendilerini doğru olarak ifade edilen bir adâlet anlayışının karşısında görmezler. Gündelik dilde adâlet ve adâletsizlikten, genellikle, bunların bir durumun arzu edilirliliğine veya arzu edilmezliğine yahut belirli gelir veya zenginlik dağılımlarına değil de, sosyal pratikleri karakterize eden kurallar ve usullere işaret ettikleri ve bu pratiklere katılan bireyle-

VII. BÖLÜM

Eşitlik

1. Eşitlik İlkesi

R. H. Tawney, 1931’de *Eşitlik* adlı meşhur kitabını ilk kez yayımladığında İngiliz toplumundaki “Eşitsizlik Dini” olarak adlandırdığı şeyden yakınmıştı. Katı bir eşitlikçi olarak onun için sorun, sadece aşırı gelir ve zenginliğin varlığı ve sosyal tabakalaşmanın eskiden kalma sınıf farklılıklarını muhafaza etmesi değil; bunların, kaldırılmalarından daha fazla getiri elde etmeyi bekleyenler- çalışan sınıflar- tarafından kaçınılmaz sayılması ve hatta onaylanmasıydı. İlkel insanların kabile toplumunun ayinlerini kabul etmeleri gibi, insanlar sosyal ve iktisadi eşitsizliklerin aşkın gücünü (*mana*) ve bu gücün hayatın her ânında hissedilmesini (*karakia*) (Tawney 1969: 35) kabullenmişlerdi. Tawney’ye göre, eşitsizliğin hiçbir rasyonel haklılığı yoktu, onun varlığını sürdürmesi bir önyargı meselesiydi.

Bugün, durumun neredeyse tamamen tersine dönmüş olduğunu iddia etmek pek de yanlış olmayacaktır. Eşitliğe yönelik her

hareketin zorunlu olarak iyi bir şey olduğu ve refah devletindeki sosyal reformların hemen hemen hepsinin, özel işlemlerle ortaya çıkmayacak bir eşitlik türünü kolektivist önlemlerle teşvik etmek için tasarlandığı konusunda, en azından sosyalist düşüncenin *bütün* dalları arasında, yeni bir mutabakat var gibi görünmektedir. Bununla birlikte, eşitlik ilkesine saygının, toplumun tamamı tarafından ne ölçüde kabul gördüğünü söylemek zordur.

Hedeflenen eşitlik türü kadar, eşitliğe doğru ilerlerken izlenen yol da bir Batılı ülkeden diğerine değişmektedir. Örneğin ABD’de, sosyal eşitliği geliştirmeye ve azınlıktaki ırk ve gruplara daha fazla fırsat eşitliği yaratmaya yönelik olarak yasal ve yargısal düzeyde oldukça önemli gelişmeler olmuşsa da, iktisadî eşitliğe yönelik ilerleme çok yavaş olmuştur. Ayrıca, İngiliz işçi sınıfının iktisadî ve sosyal eşitsizliği kabullenmesi üzerine Tawney’nin eleştirilerinin çoğu, bugün ABD için de oldukça doğru eleştiriler olabilir. Eşitlikçi bir iktisatçı olan Arthur M. Okun, ABD’de, ciddi mahrumiyet içinde olan grupların bile, piyasa ekonomisinin bir özelliği olan eşitsizliklere yönelik güçlü bir ahlâkî kabullenme içinde olduklarını, esefle kabul etmiştir (1975: 128).

Bununla beraber, son yıllarda, eşitlikçi düşünce karşıtı bir gelişmenin canlandığına şahit olunmuştur (bkz. Flew 1981). Siyaset felsefecileri arasında yıllardan beridir devam eden bir tartışma, eşitlik ile özgürlük arasındaki ilişkiyle ilgilidir; disiplinde eski bir geçmişi olan gelenek, kendiliğinden ortaya çıkmayan eşitliği sağlamak için devlet gücünü kullanmanın zorunlu olarak kişisel özgürlükte bir azalmayı beraberinde getirdiğini kabul eder. Bu gelenek, siyasî iktisadın son yıllarda yeniden canlanmasıyla birlikte daha da güçlenmiştir. Siyasî iktisat, iktisadî alanda, eşitlikçi önlemlerin zorunlu hâle getirilmesinin toplumdaki kaynakları etkin bir şekilde tahsis eden mekanizmaları bozduğunu ileri sürer. Çünkü, siyasî iktisada göre, bu önlemlerin beraberinde getirdiği

VIII. BÖLÜM

Özgürlük

1. Siyaset Felsefesinde Özgürlük

Özgürlük kavramı, bütün siyasî kavramlar içinde izah edilmesi belki de en güç olanıdır. Bu kavramın, duygusal cazibesiyle karıştırılarak kullanıldığı aşîkârdır. Hiçbir siyasî program yazarı, kendi spesifik önerilerinin özgürlüğün açılımı ve örneklerle somutlaştırılması olmadığını söyleme cesaretini göstermez. Özgürlüğün tarihinde, çok az siyaset felsefecisi (bir yandan kavrama çılgınca farklı anlamlar verirken) onun cazibesine karşı koyabilmiştir. Bunun sonucu şudur: Özgürlük, diğerlerinin yanında yerini alacak ayrı bir ilke veya değer olmaktan çok, birbiriyle yakından ilişkili ve sözde simetrik değer sistemlerinin kısaltılmış bir ifadesi olma eğilimindedir. Özgürlük, tamamlanmış bir sosyal felsefenin yerini tutan bir terimdir.

Dworkin kanunları ve kurumları ne şekilde değerlendirebileceğimizi bir kez belirginleştirdiğimizde bu sorunun hemen ortadan kalkacağını ileri sürmüştür (Dworkin 1977: Onikinci Bölüm).

Böylece, Dworkin'in liberalizminde ayrı bir özgürlük "hakkı" yoktur; çünkü o herkese eşit saygı hakkında mündemiçtir. Bundan dolayı, siyasî tartışma özgürlük ilkesinden ziyade bu iddianın değeri etrafında dönmektedir. Her toplumda özgürlüğe getirilmiş tamamen haklı-gösterilebilir geniş bir sınırlamalar ağı olacağı için; siyasî, sanatsal, seksüel vb. özel özgürlükler hakkında sadece özgül argümanlar getirilebilir. Bu anlaşmazlıklar ancak önerilen bir sınırlamanın her bir kişinin eşit ilgi ve saygı hakkını nasıl etkilediğine bakılarak çözülebilir: Trafik kanunları bu hakkı etkilemez, ama ırk ayırımına dayanan kurallar etkiler. Mamafih, bunun, hangi özgürlüklerin korunması gerektiğini kesin bir şekilde belirlemeyi oldukça kolaylaştıran bir etkisi vardır. Örneğin, çağdaş Batı dünyasında, eşitlikçi liberal felsefeciler kişisel özgürlüklere fazla değer verirken, iktisadî özgürlükler için aynısını yapmazlar. Oysa, eğer genel bir özgürlük hakkı olsaydı, bu ayırımı yapmak zor olurdu.

Bağımsız bir özgürlük kavramını muhafaza eden bazı çağdaş siyaset felsefecileri (örneğin, Oppenheim 1981), "nötr" bir tanım bularak özgürlük hakkındaki karmaşık tartışmayı aşmaya çalışmışlardır. Başka bir ifadeyle, kavramı kullananların farklı değerleri benimsemelerine rağmen; farklı hayat tarzları, ahlâk sistemleri, benlik ve rasyonalite anlayışları arasında ayırım yapmayacak bir şekilde özgürlüğün kavramsal olarak açıklanabileceği ileri sürülmektedir. Özgürlüğün anlamı sorununun onun değerinden ve amacından kesin olarak ayrılması gerekmektedir. Yine de, cebir gibi şeyler söz konusu olduğunda, bunları değer yargısı belirtmeyen bir şekilde tanımlamak zor olabilir.

Bununla beraber, sosyal teorinin bazı alanlarında özgürlük azçok nötr şekilde kullanılmaktadır. Örneğin, mikro iktisatta, tüketici, sadece çeşitli mallara ve hizmetlere yönelik "özgür" tercihlerinde kendisini gösterdiği varsayılan, kendi faydasını en çoğa çıkaran rasyonel bir özne olarak ele alınır ve -bu tercihleri yapanın

IX. BÖLÜM

Haklar

1. Siyaset Teorisinde Haklar

Değerlendirme sorunlarıyla ilgili önceki bölümdeki tartışmada da zımnen bir “hak” düşüncesi vardır. Asgarî anlamındaki de dahil olmak üzere, eşitlikten yana olan iddiaların altında, bireylerin tercih yapabilen ahlâkî failer olarak saygı görmeye hakları olduğu ve onları kolektif amaçlar için kullanmanın -ki bazı eleştirmenler faydacılığın bunu yaptığını ileri sürerler- eşit özgürlük temel hakkını inkâr etmek anlamına geldiği ön kabulü yatmaktadır. Bazı siyaset felsefesi sistemlerinin insan haklarına hiç başvurmadıkları, hatta onları açıkça reddettikleri doğru olmakla beraber, bunların birey ve devlete ilişkin bütün tartışmalarda önemli bir yeri vardır. Çağdaş Batılı siyaset teorisinde tartışma bizatihi haklar kavramının anlaşılabilirliğiyle ilgili olmaktan ziyade, haklarla ilgili çeşitli ifadelerin varsayılan *içeriği*yle ilgilidir. Normatif liberalizmin iki türü arasındaki farklılıklar bunu açıkça göstermektedir. Aşırı bireyci bir liberal (veya liberteryen), hukuk sistemi tarafından ta-

nınıp tanınmadığına bakmaksızın, bireylerin siyasî otoritelerin ihlâl etmemesi gereken haklara sahip olduklarına inanır ve doğal haklar argümanını devletin rolünü kesin bir şekilde sınırlandırmak için kullanır. Toplumsal ve iktisadi hayatta devlete daha fazla rol verilmesinden yana olan bir liberal ise, tersine, bunu genellikle insan haklarının kısmen değiştirilmiş ve daha kapsayıcı bir yorumuna atıfla haklı gösterir.*

Siyaset teorisi tarihinde, doğal haklar çoğu zaman doğal hukuk kavramıyla bağlantılı olmuştur. Görmüş olduğumuz gibi, doğal hukukçular pozitif hukuk sistemlerinin geçerliliklerini kendisiyle test edebileceğimiz ahlâkî bir düzenin varolduğunu iddia ederler. Buradan hemen bireylerin siyasî otoriteler karşısında doğal hukuk tarafından onaylanan haklara sahip oldukları iddiasına geçilebilir. John Locke doğal hukuka bağlı haklar anlayışının galiba ilk modern savunucusudur. Onsekizinci yüzyıldaki insan haklarına ilişkin meşhur siyasî söylemlerin kökeni de bu gelenektir. Bununla birlikte, doğal hukukla insan hakları arasında zorunlu bir bağ yoktur. En iyi Aquinas'ın hukuk teorisinde ortaya çıktığı gibi, Ortaçağın doğal hukuk anlayışı siyasetin alanının meşrulaştırılmasını sağlayabilen ahlâkî bir çerçeve sunmuş olsa da, yurttışlara siyasî otoritelere karşı (ileri sürebilecekleri) haklar tanımıyor, fakat daha ziyade yöneticiler de dahil olmak üzere herkese ahlâkî ödevler yüklüyordu. Ancak doğal hukukun laikleşmesiyle ki insanın haklarıyla ilgili potansiyel olarak devrimci öğretinin ortaya çıkışına şahit oluyoruz. İnsan hakları lehindeki modern ahlâkî iddialar geleneksel tarzdaki doğal hukuk kanıtlarından bağımsız olarak ortaya konulabilir.

Tarihsel olarak doğal haklar öğretisi siyasî ve entelektüel modaların gelip-geçici etkilerine maruz kalmıştır. Onsekizinci yüzyılda popüler olan doğal haklar öğretisi 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın

* Nozick, birinci türden Dworkin de ikinci türden liberal haklar teorisyenlerine örnek olarak gösterilebilir.

X. BÖLÜM

Refah ve Refah Devleti

1. Refah Teorisinin Kökleri ve Doğuşu

Yirminci yüzyıl devletin sosyal alandaki rolünde dramatik bir artışa sahne olmuştur. Marx'ın devletin ancak burjuvazinin menfaatleri doğrultusunda faaliyet yapabileceği iddiasının aksine, devlet sosyal güvenlik, işsizlik sigortası, emeklilik, sağlık ve eğitim alanlarındaki faaliyetlerini, daha önce bireylerin kendilerine veya kiliseler, cemaat ve etnik gruplar gibi sivil toplum içindeki kişiler ile devlet arasında yer alan aracı kurumlara bırakılmış olan başka birçok siyaset alanlarına kadar genişletmiştir. Mülk sahibi sınıflar, bütün bunların malî olarak karşılanması için ihtiyaç duyulan yenden-dağıtımcı vergileri ödemeyi kabullenmiş görünüyorlar.

Bu daha eski ilk dönemlerdeki refah düzenlemelerinin ayırt edici özelliği onların *gönüllü* olmasıydı (ve bir kısmı hâlâ öyledir); buna karşılık, devletin tercih ettiği politikalar zorunlu sosyal sigortalar veya vergilendirme yoluyla sağlansa da sağlanmasa da, devlet faaliyetinin tipik özelliği cebre dayanmasıdır. Bu noktada

hemen şu felsefî sorular ortaya çıkmaktadır: Bunun (devletçi refahın) gerektirdiği özgürlükten-mahrumiyetin dayanağı nedir? Yoksa bu hiç de özgürlükten yoksun bırakma olmayıp, aksi hâlde yapamayacak oldukları şeyleri yapmaları için bireylere fırsatlar yaratılması anlamında güç (kapasite) artışı mıdır? Öte yandan, bu politikalar cebir kullanımını artırsa bile, refah düzenlemelerinin yaratacağı söylenen eşitsizlikteki azalma özgürlüğün azalmasını haklı göstermez mi? Daha sonra göreceğimiz gibi, bu varsayımların hepsi tartışılabilir niteliktedir.

Refah devletini haklılaştırmakta kullanılan ilkeler, sonuçsalcılıktan (consequentialism) eşitlikçilik ve (daha önce haklar teorisiyle ilişkili olarak gördüğümüz şekliyle) doğal haklara kadar uzanan büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Esasen, refah devletinin kolektivist olmayan muhaliflerinin dayandıkları ilkeler birbirine benzemektedir. Yine de, bir sosyal refah felsefesinin başlangıcı ve hem refah kavramının bir açıklamasını hem de refah ‘malı’ olduğu kararlaştırılan şeyin sağlanmasında devlet müdahalesinin lehindeki veya aleyhindeki açık ve ilkeli haklılaştırmayı sunan bir teori 18. yüzyılda ortaya çıkmıştır ve o zaman dayanak gösterilen doktrinlerin hepsi de az çok faydacıydı. Refah teorisinin tarihî kökleri “İskoç Aydınlanması”ndadır. Bu faydacılığın temel unsurlarının bir kısmının geçmişi daha eski olmakla beraber, refah fikrinin esas olarak David Hume ve Adam Smith’in yaptığı katkıların iktisatta sağladığı gelişmeden kaynaklanmış olması da tesadüf değildir. 1688 “Devrimi”nin başarılı olması ve 1690’larda mutabık kalınan Whig düzeninin teessüs etmesiyle birlikte hukuk, devlet ve siyasî itaat yükümlülüğüyle ilgili sorunların baskısı azaldı ve sosyal teorisyenler bireysel ve sosyal refah gibi daha gündelik sorunlarla ve refahın artması için zorunlu olduğu düşünülen şartlarla daha fazla ilgilenmeye başladılar. Sosyal gündemde iktisat siyasetin yerini

XI. BÖLÜM

Kamu Yararı ve Demokrasi

1. Kamu Yararı

Modern siyasetin en önemli ve teorik sorunlarından birisi kolektif çıkarları artırabilecek usullerin ve kurumların geliştirilmesidir. Bir zamanlar, sorumsuz bir azınlığın değil de en azından ilke olarak “halk”ın egemen olduğu düşünülen “demokrasi”nin bunun için yeterli olacağı iddia ediliyordu. Bununla beraber, teori ve pratik göstermektedir ki, demokratik yöntemler ile ortak çıkarların artırılması arasında *zorunlu* bir bağlantı yoktur. Bir demokraside, azınlıkların baskı altına alınması sorunundan başka, sistemin sonunda kamu yararını tahrip edecek şekilde, toplumsal kesimlerin veya grupların kendi çıkarlarını gerçekleştirmeye yönelmelerini teşvik etmesi ihtimali de vardır. Mamafih, bunu ele almadan önce, kamu yararı ve demokrasi kavramlarının anlamlarının açıklanması gerekiyor.

Kamu yararı kavramının, geleneksel siyasî düşüncedeki “ortak iyi” ve “genel irade” gibi “toplamcı” (aggregative) kavramların

modern bir türü olarak değerlendirilmesi çok yanlış olmaz. Bu kavramlar bugün bir ölçüde itibardan düşmüştür; bunun esas sebebi bunların “grup”, “topluluk” ve “toplum” gibi kümeleri bireylerinkinden “daha üstün” değerleri temsil eder bir konuma yükseltmeleridir. Bu metafizik varlıkların bireylerin “doğru” ve “gerçek” amaçlarını temsil ettikleri düşünülür. Aslında, birçok yazar, 20. yüzyılda kolektif örgütler tarafından bireylerin ve azınlıkların baskı altına alınmasının sorumlusunun bizzat bu kavramların etkisi olduğunu iddia etmiştir. Bununla beraber, kamu yararı öğretisinin klâsik taraftarları, kavramın bir topluluğun *paylaşılan* (ortak) çıkarlarını tanımladığını ve bunların teşvik edilmesi hâlinde -bireysel çıkarlarının bastırılması şöyle dursun- gerçekte, bireylerin başka türlü elde edemeyecekleri yararları temin etmelerinin mümkün olduğunu ileri sürerler. Bizzat “devlet aygıtı”nın (government) varlığı bu zeminde haklı gösterilir. Şu hâlde, bazı görüşlere göre, kamu yararı hakkındaki ifadeler metodolojik bireyciliğin çerçevesi içine sağlam bir şekilde yerleştirilebilir.

Bununla beraber, aşağıda göreceğimiz gibi, kamu yararı hakkındaki ifadelerin tamamının bu katı bireyci tarzda yorumlanmadığı da bir vakiadır. Bazı yazarlar, kamunun çıkarlarını artıran politikaların var olduğunu, ama bu politikaların bireylerin soyut tercihlerinden türetilmeyeceklerini ve esasen çok kere bazı özel yararlar karşı getirildiklerini ileri sürerler. Bu politikalar, bir bütün olarak toplumun kolektif refahının bilincinde olan *çıkarcı* (disinterested) yönetimler tarafından uygulamaya konur. Bu karşıtlığın önemli siyasî sonuçları vardır. Şöyle ki: Klâsik liberal bireycilik, insanları bir kamusal etkinlikteki ortak çıkarlarını azamîleştirmeye teşvik edecek özel kurumların ve usullerin (fiiliyatta anayasaların) geliştirilmesi üzerinde yoğunlaşırken; bireyci olmayanlar ise, tersine, bu görevi faydacı kanun-koyucuların (hayırhah diktatörlerin?) veya ideal gözlemcilerin gerçekleştirmeye

Kaynakça

- Ackerman, R. (1980) *Social Justice in the Liberal State* (Yale University Press).
- Aiken, H. D. (1948) *Hume's Moral and Political Philosophy* (New York: Hafner).
- Alchian, A. A. ve Demsetz, H. (1973) 'The Property Rights Paradigm', *Journal of Economic History*, xxxiii.
- Arendt, H. (1961) 'What is Authority?', içinde *Between Past and Future* (London: Faber and Faber).
- Arrow, K. J. (1963) *Social Choice and Individual Values*, 2. ed. (New York: Wiley).
- Arrow, K. J. (1967a) 'Values and Collective Decision-Making', içinde P. Laslett and W. G. Runciman (eds), *Philosophy, Politics and Society*, Third Series (Oxford: Blackwell).
- Arrow, K. J. (1967b) 'Public and Private Values', içinde S. Hook (ed.), *Human Values and Economic Policy* (New York: New York University Press).
- Arrow, K. J. (1973) 'Some Ordinalist-Utilitarian Notes on Rawls's Theory of Justice', *The Journal of Philosophy*, xx.
- Austin, J. (1954) *The Province of Jurisprudence Determined*, editör H. L. A. Hart (London: Weidenfeld & Nicolson).
- Axelrod, R. (1984) *The Evolution of Cooperation* (New York: Basic Books).
- Bachrach, P. and Baratz, M. (1962) 'The Two Faces of Power', *American Political Science Review*, 56.
- Baldwin, D. (1989) *Paradoxes of Power* (Oxford: Blackwell).

- Barry, B. (1965) *Political Argument* (London: Routledge & Kegan Paul).
- Barry, B. (1967a) 'Justice and the Common Good', içinde A. Quinton (ed.), *Political Philosophy* (London: Oxford University Press).
- Barry, B. (1967b) 'The Public Interest' içinde A. Quinton (ed.), *Political Philosophy* (London: Oxford University Press).
- Barry, B. (1973) *The Liberal Theory of Justice* (Oxford: The Clarendon Press).
- Barry, B. (1976) 'Power: An Economic Analysis', içinde B. Barry (ed.), *Power and Political Theory* (London: Wiley).
- Barry, B. (1979) 'Is Democracy Special?', içinde P. Laslett and J. Fishkin (eds), *Philosophy, Politics and Society*, Fifth Series (Oxford: Blackwell).
- Barry, B. (1990) 'The Welfare State versus The Relief of Poverty', *Ethics*, 101.
- Barry, N. P. (1979) *Hayek's Social and Economic Philosophy* (London: Macmillan).
- Barry, N. P. (1982) 'The Tradition of Spontaneous Order', *Literature of Liberty*, v.
- Barry, N. P. (1984) 'Unanimity, Agreement and Liberalism', *Political Theory*, 12.
- Barry, N. P. (1985) 'The State, Pensions and the Philosophy of Welfare', *Journal of Social Policy*, 14.
- Barry, N. P. (1986) *On Classical Liberalism and Libertarianism* (London: Macmillan).
- Barry, N. P. (1987) *The New Right* (London: Croom Helm).
- Barry, N. P. (1988a) *The Invisible Hand in Economics and Politics* (London: Institute of Economic Affairs).
- Barry, N. P. (1988b) 'The Classical Theory of Law', *Cornell Law Review*, 73.
- Barry, N. P. (1991) *The Morality of Business Enterprise* (Aberdeen: Aberdeen University Press).
- Barry, N. P. (1993a) 'The Social Market Economy', *Social Philosophy and Policy*, 10.
- Barry, N. P. (1993b) 'The New Right and Provision for the Elderly', içinde G. Jordan and Ashford (eds), *Public Policy and the Nature of the New Right* (London: Pinter).
- Barry, N. P. (1994a) 'Sovereignty, the Rule of Recognition and Constitutional Stability in Britain', *Hume Papers on Public Policy*, 2.
- Barry, N. P. (1994b) 'Justice and liberty in Marriage and Divorce', içinde C. Quest (ed.), *Liberating Women from Modern Feminism* (London: Institute of Economic Affairs).

- Barry, N. P. (1995a) 'Milton Friedman', içinde V. George and R. Page (eds), *Modern Thinkers on Welfare* (Hemel Hempstead: Harvester).
- Barry, N. P. (1995b), 'Hume, Smith and Rousseau on Freedom', içinde R. Wokler (ed.), *Rousseau and Liberty* (Manchester: Manchester University Press).
- Barry, N. (1998a) 'Charles Taylor on Multiculturalism and the Politics of Recognition', içinde G. Carey and B. Frohnen (eds), *Community and Tradition* (Maryland: Rowman & Littlefield).
- Barry, N. P. (1998b) *Business Ethics* (London: Macmillan).
- Barry, N. P. (1999a) 'Neoclassicism, the New Right and British Social Welfare', içinde R. Page and R. Silburn (eds), *British Social Welfare* (London: Macmillan).
- Barry, N. P. (1999b) *Welfare*, 2. ed. (Buckingham: Open University Press; ilk baskı 1990).
- Bastiat, F. (1964) *Selected Essays on Political Economy*, editör George B. Huzzar (New Jersey: Van Nostrand).
- Baumol, W. J. (1965) *Welfare Economics and the Theory of the State*, 2. ed. (London: Bell).
- Becker, G. (1981) *The Economics of the Family* (Chicago: University of Chicago Press).
- Beetham, D. (1991) *The Legitimation of Power* (London: Macmillan).
- Benn, S. I. (1967) 'Freedom and persuasion', *Australasian Journal of Philosophy*, 45.
- Benn, S. I. and Weinstein, W. L. (1971) 'Being Free to Act, and Being a Free Man', *Mind*, 80.
- Bentham, J. (1843) 'Anarchical Fallacies', içinde *Works*, vol. ii editör: J. Bowring (Edinburgh: William Tait).
- Bentham, J. (1948) *A Fragment on Government and An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, editör: W. Harrison (Oxford: Blackwell).
- Bentham, J. (1970a) *Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, editör: J. Burns ve H. L. A. Hart (London: Athlone Press).
- Bentham, J. (1970b) *Of Laws in General* (London: Athlone Press).
- Berlin, Sir I. (1955-6) 'Equality', *Proceedings of the Aristotelian Society* 1v1.
- Berlin, Sir I. (1969) *Four Essays on Liberty* (London: Oxford University Press).
- Berman, H. (1963) *Justice in the USSR* (Harvard University Press).

- Bernstram, W. (1991) *The Wealth of Nations and the Environment* (London: Institute of Economic Affairs).
- Bosanquet, B. (1899) *The Philosophical Theory of the State* (London: Macmillan).
- Bottomore, T. B. (ed.) (1963) *Karl Marx: Early Writings* (London: Watts).
- Bowles, R. (1982) *Law and the Economy* (Oxford: Martin Robertson).
- Boyle, J. (1985) 'The Anatomy of a Torts Class', *American University Law Review*, 34.
- Brennan, G. ve Lomasky, L. (1993) *Democracy and Decision: The Pure Theory of Electoral Preference* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Brennan, G. and Pettit, P. (1990) 'Unveiling the Vote', *British Journal of Political Science*, 20.
- Bridg, J. (1987) 'About Law and Political Reality in the Post-European-Accssion British Constitution', *Denning Law Journal*, 1.
- Brittan, S. (1973) *Capitalism and the Permissive Society* (London: Macmillan).
- Brittan, S. (1975) 'The Economic Contradictions of Democracy', *British Journal of Political Science*, 5.
- Buchanan, A. (1986) 'The Conceptual Roots of Totalitarian Socialism', içinde E. Paul, F. Miller, J. Paul, J. Ahrens (eds), *Marxism and Liberalism* (Oxford: Blackwell).
- Buchanan, J. (1965) *The Inconsistencies of the National Health Service* (London: Institute of Economic Affairs).
- Buchanan, J. (1975) *The Limits of Liberty* (University of Chicago Press).
- Buchanan, J. (1978) *The Consequences of Mr. Keynes* (London: Institute of Economic Affairs).
- Buchanan, J. ve Tullock, G. (1962) *The Calculus of Consent* (Ann Arbor: University of Michigan Press).
- Burns, J. (1957) 'J. S. Mill and Democracy, 1829-61', *Political Studies*, 5.
- Burton, J. (1978) 'Externalities, Property Rights and Public Policy', önsöz içinde S. Cheung, *The Myth of Social Cost* (London: Institute of Economic Affairs).
- Campbell, T. (1983) *The Left and Rights* (London: Routledge & Kegan Paul),
- Checkland, S. and Checkland, E. (eds) (1974) *The Poor Law Report of 1834* (Harmonds-Worth: Penguin).
- Cheung, S. (1978) *The Myth of Social Cost* (London: Institute of Economic Affairs).

- Coase, R. (1960) 'The Problem of Social Cost', *Journal of Law and Economics*, i.
- Cohen, G. (1979) 'Capitalism, Freedom and the Proletariat', içinde A. Ryan, (ed.), *The Idea of Freedom* (London: Oxford University Press).
- Connolly, W. (1983) *The Terms of Political Discourse* (Massachusetts: Heath; ilk baskı 1974).
- Cranston, M. (1953) *Freedom: A New Analysis* (London: Longman).
- Cranston, M. (1967) 'Human Rights, Real and Supposed' ve 'Human Rights: A Reply to Professor Raphael', içinde D. D. Raphael (ed.), *Political Theory and the Rights of Man* (London: Macmillan).
- Cranston, M. (1973) *What are Human Rights?* (London: The Bodley Head).
- Crenson, M. (1971) *The UN-Politics of Air Pollution* (Baltimore: The Johns Hopkins University Press).
- Dahl, R. A. (1956) *A Preface to Democratic Theory* (University of Chicago Press).
- Dahl, R. A. (1958) 'A Critique of the Ruling Elite Model', *American Political Science Review*, 52.
- Dahl, R. A. (1971) *Polyarchy* (Yale University Press).
- Dahl, R. A. (1979) 'Procedural Democracy', in P. Laslett and J. Fishkin (eds), *Philosophy, Politics and Society*, Fifth Series (Oxford: Blackwell).
- Demsetz, H. (1967) 'Toward a Theory of Property Rights', *American Economic Review*, 57 (Supplement).
- Devlin, P. (1965) *The Enforcement of Morals* (London: Oxford University Press).
- Dowding, K. (1996) *Power* (Buckingham: Open University Press).
- Downs, A. (1957) *An Economic Theory of Democracy* (New York: Harper & Row).
- Doyall, L. and Gough, I. (1992) *A Theory of Human Need* (London: Macmillan).
- Duncan, G. (ed.) (1983) *Democratic Theory and Practice* (Cambridge University Press).
- Dworkin, R. (1977) *Taking Rights Seriously* (London: Duckworth).
- Dworkin, R. (1981) 'What is Equality', Parts I and II, *Philosophy and Public Affairs*, ii.
- Dworkin, R. (1986) *Law's Empire* (London: Fontana).
- Edgeworth, Y. (1897) 'The Pure Theory of Progressive Taxation', *Economic Journal*, vii.

- Feinberg, J. (1973) *Social Philosophy* (New Jersey: Prentice-Hall).
- Finnis, J. N. (1980) *Natural Law and Natural Rights* (Oxford: Clarendon Press).
- Flathman, R. (1976) *The Practice of Rights* (Cambridge University Press).
- Flew, A. G. N. (1981) *The Politics of Procrustes* (London: Temple Smith).
- Flew, A. G. N. (1985) 'The Concept, and Conceptions of Justice', *Journal of Applied Philosophy*, 2.
- Foley, D. K. (1978) 'State Expenditure from a Marxist Point of View', *Journal of Public Economics*, 9.
- Frankena, W. (1962) 'The Concept of Social Justice', in R. Brandt (ed.), *Social Justice* (New Jersey: Prentice-Hall).
- Freeden, M. (1991) *Rights* (Milton Keynes: Open University Press).
- Freeden, M. (1996) *Ideologies and Political Theory* (Oxford: Clarendon Press).
- Frey, B. (1996) 'How Intrinsic Motivation is Crowded Out and In', *Rationality and Society*, 6.
- Frey, R. G. (1980) *Interests and Rights* (Oxford: Clarendon Press).
- Frey, R. G. (1985) 'Act Utilitarianism', içinde R. G. Frey (ed.) *Utility and Rights* (Oxford: Blackwell).
- Friedman, D. (1973) *The Machinery of Freedom* (New York: Arlington House).
- Friedman, M. (1953) 'The Methodology of Positive Economics', içinde *Essays in Positive Economics* (University of Chicago Press).
- Friedman, M. (1962) *Capitalism and Freedom* (University of Chicago Press).
- Friedrich, C. J. (1973) 'Authority, Reason and Discretion', in R. Flatham (ed.), *Concepts in Social and Political Philosophy* (New York: Macmillan).
- Frohlich, N. and Oppenheimer, J. (1978) *Modern Political Economy* (New Jersey: Prentice Hall).
- Fuller, L. (1969) *The Morality of Law* (Vale University Press; First published 1964).
- Furniss, N. (1978) 'The Political Implications of the Public Choice-Property Rights School', *American Political Science Review*, 72.
- Gallie, W. B. (1964) *Philosophy and the Historical Understanding* (London: Chatto & Windus).
- Garner, R. (1993) *Politics, Animals and Morality* (Manchester University Press).
- Gauthier, D. (1986) *Morals by Agreement* (Oxford: Clarendon Press).

- Gewirth, A. (1982) *Human Rights* (University of Chicago Press).
- Gewirth, A. (1987) 'Private Philanthropy and Positive Rights', içinde E. Frankel Paul, F. Miller and J. Paul (eds), *Benificence, Philanthropy and the Public Good* (Oxford: Blackwell).
- Gilligan, C. (1982) *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press).
- Glazer, N. (1988) *The Limits of Social Policy* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press).
- Gluckman, M. (1965) *Politics, Law and Ritual in Tribal Society* (Oxford: Blackwell).
- Golding, M. (1975) *Philosophy of Law* (New Jersey: Prentice-Hall).
- Goodin, R. (1988) *Reasons for Welfare* (Princeton: Princeton University Press).
- Goodin, R. ve Le Grand, J. (1987) *Not Only The Poor: the Middle Classes and the Welfare State* (London: Allen & Unwin).
- Graham, K. (1986) *The Battle for Democracy* (Brighton: Wheatsheaf).
- Grasso, K. (1998) 'Contemporary Communitarianism, the Lure of the State and the Modern Quest for Community', içinde G. Carey ve B. Frohnen (eds), *Community and Tradition* (Lanham: Rowan & Littlefield).
- Gray, J. N. (1978) 'On Liberty, Liberalism and Essential Contestability', *British Journal of Political Science*, 8.
- Gray, J. N. (1983) 'Political Power, Social Theory and Essential Contestability', içinde D. Miller ve L. Siedentop (eds), *The Nature of Political Theory* (Oxford: Clarendon Press).
- Gray, J. N. (1984) 'Indirect Utility and Fundamental Rights', içinde E. Paul, F. Miller ve J. Paul (eds), *Human Rights* (Oxford: Blackwell).
- Gray, J. N. (1989) *Liberalisms* (London: Routledge).
- Gray, J. N. (1992) *The Moral Foundations of Market Institutions* (London: Institute of Economic Affairs).
- Gray, J. N. (1993) *Post-Liberalism* (London: Routledge).
- Gray, T. (1987) *Freedom* (London: Macmillan).
- Green, D. (1993) *Reinventing Civil Society* (London: Institute of Economic Affairs).
- Green, L. (1988) *The Authority of the State* (Oxford: Oxford University Press).
- Green, T. H. (1941) *Lectures on the Principles of Political Obligation*, editör: A. D. Lindsay (London: Longman).

- Green, T. H. (1888) *Works*, editor: R. Nettleship (London: Oxford University Press).
- Hailsham, Lord (1976) *The Dilemma of Democracy* (London: Collins).
- Hamlin, A. (1986) *Ethics, Economics and the State* (Brighton; Wheatsheaf).
- Hamowy, R. (1961) 'Hayek's Concept of Freedom', *New Individualist Review*.
- Hare, R. M. (1963) *Freedom and Reason* (Oxford: The Clarendon Press).
- Harris, D. (1987) *Justifying State Welfare* (Oxford: Blackwell).
- Harris, J. (1980) *Legal Philosophies* (London: Butterworth).
- Harris, R. and Seldon, A. (1979) *Over-Ruled on Welfare* (London: Institute of Economic Affairs).
- Harsanyi, J. (1976) *Essays in Ethics, Social Behavior and Scientific Explanation* (Dordrecht: D. Reidel).
- Hart, H. L. A. (1958) 'Positivism and the separation of law and morals', *Harvard Law Review*, lxxi.
- Hart, H. L. A. (1961) *The Concept of Law* (Oxford: Clarendon Press).
- Hart, H. L. A. (1963) *Law, Liberty and Morality* (London: Oxford University Press).
- Hart, H. L. A. (1967) 'Are There any Natural Rights', içinde A. Quinton (ed.), *Political Philosophy* (London: Oxford University Press).
- Hart, H. L. A. (1982) *Essays on Bentham* (Oxford: Oxford University Press).
- Harvey, D. (1989) *The Condition of Postmodernity* (Oxford: Basil Blackwell).
- Hayek, F. A. von (1944) *The Road to Serfdom* (London: Routledge & Kegan Paul).
- Hayek, F. A. von (1952) *The Counter-Revolution of Science* (Glencoe, Ill: The Free Press).
- Hayek, F. A. von (1960) *The Constitution of Liberty* (London: Routledge & Kegan Paul).
- Hayek, F. A. von (1967) *Studies in Philosophy, Politics and Economics* (London: Routledge & Kegan Paul).
- Hayek, F. A. von (1973) *Law, Legislation and Liberty, vol. I, Rules and Order* (London: Routledge & Kegan Paul).
- Hayek, F. A. von (1975) 'The Pretence of Knowledge', içinde *Full Employment at Any Price?* (London: Institute of Economic Affairs).
- Hayek, F. A. von (1976) *Law, Legislation and Liberty, vol. 2, The Mirage of Social Justice* (London: Routledge & Kegan Paul).

- Hegel, G. W. F. (1942) *The Philosophy of Right*, İngilizceye çeviren: T. M. Knox (Oxford: Clarendon Press).
- Held, D. (1996) *Models of Democracy* (London: Polity).
- Hobbes, T. (1968) *Leviathan*, editör: C. B. Macpherson (Harmondsworth: Penguin).
- Hobhouse, L. T. (1918) *The Metaphysical Theory of the State* (London: Allen & Unwin).
- Hochschild, J. (1981) *What's Fair: American Beliefs about Distributive Justice* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press).
- Hohfeld, W. (1919) *Fundamental Legal Conceptions* (Yale University Press).
- Holden, B. (1974) *The Nature of Democracy* (London: Nelson).
- Holmes, O. W. (1897) 'The Path of Law', *Harvard Law Review*, 10.
- Hume, D. (1972) *A Treatise of Human Nature*, editör: L. Selby-Bigge (Oxford: Clarendon Press).
- Husami, Z. (1978), 'Marx on distributive justice', *Philosophy and Public Affairs*, 8.
- James, M. H. (1973) 'Bentham on the Individuation of Laws', içinde M. H. James, (ed.), *Bentham and Legal Theory* (Northern Ireland Legal Quarterly).
- Jasay, A. de (1985) *The State* (London: Oxford University Press).
- Kamenka, E. ve Erh-Soon Tay, A. (eds) (1978) *Human Rights* (London: Arnold).
- Kennedy, D. (1982) 'Legal Education as Training for Hierarchy', içinde D. Kaireys (ed), *The Politics of Law: A Progressive Critique* (Cambridge, Mass: Harvard).
- Kirzner, I. (1973) *Competition and Entrepreneurship* (Chicago: University of Chicago Press).
- Kirzner, I. (1989) *Discovery, Capitalism and Distributive Justice* (Oxford: Blackwell).
- Krader, L. (1968) *Formation of the State* (New Jersey: Prentice-Hall).
- Kristol, I. (1972) 'When Virtue Loses All Her Loveliness', içinde I. Kristol and D. Bell (eds), *Capitalism Today* (New York: Basic Books).
- Kymlicka, W. (1990) *Contemporary Political Philosophy* (Oxford: Oxford University Press).
- Le Grand, J. (1982) *The Strategy of Equality* (London: Allen & Unwin).
- Letwin, W. (1983) *Against Equality* (London: Macmillan).

- Littlechild, S. C. (1981) 'Misleading Calculations of the Social Costs of Monopoly Power', *Economic Journal*, 91.
- Lively, J. (1975) *Democracy* (Oxford: Blackwell).
- Lloyd, D. (1972) *Introduction to Jurisprudence* (London: Stevens).
- Lloyd Thomas, D. (1988) *In Defence of Liberalism* (Oxford: Blackwell).
- Locke, J. (1960) *Two Treatises of Government*, editör: P. Laslett (Cambridge University Press).
- Lucas, J. R. (1966) *The Principles of Politics* (Oxford: Clarendon Press).
- Lucas, J. R. (1971) 'Against Equality', içinde *Justice and Equality*, editör: Hugo A. Bedau (New Jersey: Prentice-Hall).
- Lucas, J. R. (1972) 'Justice', *Philosophy*, 47.
- Lucas, J. R. (1976) *Democracy and Participation* (Harmondsworth: Penguin).
- Lukes, S. (1972) *Individualism* (Oxford: Blackwell).
- Lukes, S. (1974) *Power: A Radical View* (London: Macmillan).
- Lyons, D. (1965) *Forms and Limits of Utilitarianism* (London: Oxford University Press).
- Mabbott, J. D. (1956), 'Interpretations of Mill's "Utilitarianism"', *Philosophical Quarterly*, vi.
- MacCallum, G. (1972) 'Negative and Positive Liberty', içinde P. Laslett, W. C. Runciman and Q. Skinner (eds), *Philosophy, Politics and Society*, Fourth series (Oxford: Blackwell).
- MacIntyre, A. (1981) *After Virtue* (London: Duckworth).
- Mackie, J. (1977) *Ethics* (Harmondsworth: Penguin).
- Mackinnon, C. (1989) *Toward a Feminist Theory of the State* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press).
- Macpherson, C. B. (1966) *The Real World of Democracy* (Oxford: Clarendon Press).
- Macpherson, C. B. (1973) *Democratic Theory: Essays in Retrieval* (Oxford: Clarendon Press).
- Macpherson, C. B. (1977) *The Life and Times of Liberal Democracy* (London: Oxford University Press).
- Mandeville, B. (1924) *The Fable of the Bees*, editör: F. B. Kaye (London: Oxford University Press). First published 1705.
- Marcuse, H. (1964) *One-Dimensional Man* (Boston: Beacon Press).
- Marcuse, H. (1967) 'Repressive Tolerance', içinde R. Wolff ve J. Barrington Moore (eds), *A Critique of Pure Tolerance* (Boston: Beacon Press).

- Marcuse, H. (1969) *An Essay on Liberation* (Boston: Beacon Press).
- Marx, K. ve Engels, F. (1968) *Selected Works* (London: Lawrence & Wishart).
- Marx, K. (1971) *Early Texts*, editör: D. McLellan (Oxford: Blackwell).
- Marx, K. (1977) *Selected Writings*, editör: D. McLellan (London: Oxford University Press).
- Maynard, A. K. (1975) *Experiment with Choice in Education* (London: Institute of Economic Affairs).
- Mead, L. (1986) *Beyond Entitlement* (New York: Basic Books).
- Mead, L. (1992) *The New Politics of Poverty* (New York: Basic Books).
- Meisel, J. (ed.) (1965) *Pareto and Mosca* (New Jersey: Prentice-Hall).
- Melden, A. I. (1977) *Rights and Persons* (Oxford: Blackwell).
- Michels, R. (1958) *Political Parties* (Glencoe, Ill.: Free Press; First published 1911).
- Mill, James (1955) *An Essay on Government*, editör: C. V. Shields (New York: The Liberal Arts Press).
- Mill, John Stuart (1944) *Utilitarianism, Liberty and Representative Government*, editör: A. D. Lindsay (London: Everyman).
- Mill, John Stuart (1974) *On Liberty*, editör: Gertrude Himmelfarb (Harmondsworth: Penguin).
- Miller, D. (1976) *Social Justice* (Oxford: Clarendon Press).
- Miller, D. (1981) *Philosophy and Ideology in Hume's Political Thought* (Oxford: Clarendon Press).
- Miller, D. (1983) 'Linguistic Philosophy and Political Theory', içinde D. Miller and L. Siedentop (eds), *The Nature of Political Theory* (Oxford: Clarendon Press).
- Miller, D. (1984) *Anarchism* (London: Dent).
- Miller, D. (1990) 'Equality' içinde G.K. Hunt (ed.), *Philosophy and Politics* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Miller, D. (1992) 'Deliberative Democracy and Social Choice', *Political Studies*, XL.
- Mills, C. Wright (1959) *The Power Elite* (New York: Galaxy).
- Moore, G. E. (1903) *Principia Ethica* (Cambridge University Press).
- Mulhall, S. ve Swift, A. (1992) *Liberals and Communitarians* (Oxford: Blackwell).
- Murray, C. (1984) *Losing Ground* (New York: Basic Books).
- Murray, C. (1996) *The Emerging British Underclass* (London: Institute of Economic Affairs).
- Narveson, J. (1983) 'On Dworkinian Equality', *Social Philosophy and Policy*, i.

- Nelson, W. (1980) *On Justifying Democracy* (London: Routledge & Kegan Paul).
- Ng, Y. (1979) *Welfare Economics* (London: Macmillan).
- Niskanen, W. A. (1973) *Bureaucracy: Servant or Master?* (London: Institute of Economic Affairs).
- Nozick, R. (1974) *Anarchy, State and Utopia* (Oxford: Blackwell).
- Nozick, R. (1989) *The Examined Life* (New York: Simon & Schuster).
- O'Connor, D. (1967) *Aquinas and Natural Law* (London: Macmillan).
- Okin, S. (1989) *Justice, Gender and the Family* (New York: Basic Books).
- Okun, A. (1975) *Equality and Efficiency* (Washington DC: The Brookings Institution).
- Olson, M. (1965) *The Logic of Collective Action* (Harvard University Press).
- Oppenheim, F. (1981) *Political Concepts* (Yale University Press).
- Paine, T. (1984) *The Rights of Man* (Harmondsworth: Penguin).
- Parent, W. (1974) 'Some Recent Work on the Concept of Liberty', *American Philosophical Quarterly*, 11.
- Parry, G. (ed.) (1972) *Participation and Politics* (Manchester University Press).
- Partridge, P. H. (1963) 'Some Notes on the Concept of Power', *Political Studies*, 11.
- Pateman, C. (1970) *Participation and Democratic Theory* (Cambridge University Press).
- Pateman, C. (1983) 'Feminist Critiques of the Public/Private Dichotomy', in S. I. Benn ve G. F. Gaus, (eds), *Public and Private in Social Life* (London: Croom Helm).
- Peele, G. (1986) 'The State and Civil Liberties' içinde H. Drucker, P. Dunleavy, A. Gamble ve G. Peele (eds), *Developments in British Politics 2* (London: Macmillan).
- Peffer, R. (1978) 'A Defence of Rights to Well-Being', *Philosophy and Public Affairs*, 8.
- Pennock, J. R. (1978) *Liberal Democracy* (New York: Greenwood).
- Peters, R. (1967) 'Authority', içinde A. Quinton (ed.), *Political Philosophy* (London: Oxford University Press).
- Pettit, P. (1980) *Judging Justice* (London: Routledge & Kegan Paul).
- Pettit, P. (1984) 'The Prisoners' Dilemma and Politics', *Politics*, 22.

- Phelps Brown, H. (1988) *Egalitarianism and the Generation of Inequality* (Oxford: Clarendon Press).
- Pigou, A. (1920) *The Economics of Welfare* (London: Macmillan).
- Plamenatz, J. (1973) *Democracy and Illusion* (London: Longman).
- Plant, R. (1986) 'Needs, Agency and Rights', içinde C. Sampford ve D. Galian (eds), *Law, Rights and the Welfare State* (London: Croom Helm).
- Plant, R. (1991) *Modern Political Thought* (Oxford: Blackwell).
- Plant, R. (1994) 'Hayek on Social Justice: A Critique', içinde J. Birner ve R. van Zijp (eds), *Hayek, Co-ordination and Evolution* (London: Routledge).
- Plant, R., Lesser, H. ve Taylor-Gooby P. (1980) *Political Philosophy and Social Welfare* (London: Routledge & Kegan Paul).
- Polsby, N. (1963) *Community Power and Political Theory* (Yale University Press).
- Popper, Sir K. (1957) *The Poverty of Historicism* (London: Routledge & Kegan Paul).
- Popper, Sir K. (1962) *The Open Society and Its Enemies, vol. I, Plato; vol. II, Hegel and Marx*, 4. ed., (London: Routledge & Kegan Paul).
- Popper, Sir K. (1976) *Unended Quest* (London: Fontana/Collins).
- Posner, R. A. (1990) *The Problems of Jurisprudence* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press).
- Radeliffe Richards, J. (1980) *The Sceptical Feminist: A Philosophical Enquiry* (London: Routledge & Kegan Paul).
- Raphael, D. D. (1967) 'Human Rights, Old and New', içinde D. D. Raphael (ed.), *Political Theory and the Rights of Man* (London: Macmillan).
- Rawls, J. (1972) *A Theory of Justice* (London: Oxford University Press).
- Rawls, J. (1993) *Political Liberalism* (New York: Simon and Schuster).
- Raz, J. (1970) *The Concept of a Legal System* (Oxford: Clarendon Press).
- Raz, J. (1977) 'The Rule of Law and Its Virtue', *Law Quarterly Review*, 93.
- Raz, J. (1986) *The Morality of Freedom* (Oxford: Clarendon Press).
- Raz, J. (1990) 'Authority and Justification', içinde Raz, J. (ed.), *Authority* (New York: New York University Press).
- Rees, J. (1971) *Equality* (London: Macmillan).
- Regan, T. (1984) *The Case for Animal Rights* (New York: Basic Books).
- Robinson, R. (1990) *Competition and Health Care* (London: King's Fund Institute).

- Rothbard, M. (1970) *Power and Market* (California: Institute for Humane Studies).
- Rothbard, M. (1973) *For a New Liberty* (New York: Macmillan).
- Rothbard, M. (1977) 'Robert Nozick and the Immaculate Conception of the State', *Journal of Libertarian Studies*, i.
- Rousseau, J.-J. (1913) *The Social Contract and Discourses*, editör: G. D. H.Cole (London: Dent).
- Rowley, C. K. (1979) 'Liberalism and Collective Choice', *National Westminster Bank Review*, October.
- Rowley, C. ve Peacock, A. (1975) *Welfare Economics: A Liberal Restatement* (Oxford: Martin Robertson).
- Russell, B. (1938) *Power: A New Social Analysis* (London: Allen & Unwin).
- Sandel, M. (1982) *Liberalism and the Limits of Justice* (Cambridge University Press).
- Sandel, M. (1984) 'The Procedural Republic and the Unencumbered Self", *Political Theory*, 12.
- Sartori, G. (1965) *Democratic Theory* (New York: R. Praeger).
- Sartori, G. (1987) *Democratic Theory Revisited* (New Jersey: Chatham House).
- Sartorius, R. (1971) 'Hart's Concept of Law', içinde R. Summers, *More Essays in Legal Philosophy* (Oxford: Blackwell).
- Scarman, L. (1974) *English Law: the New Dimension* (London: Stevens).
- Schumpeter, J. S. (1954) *Capitalism, Socialism and Democracy*, 4. ed. (London: Allen & Unwin).
- Scruton, R. (1981) *The Meaning of Conservatism* (Harmondsworth: Penguin).
- Sen, A. (1981) *Poverty and Famine: An Essay on Entitlement and Deprivation* (Oxford: Clarendon Press).
- Sen, A. (1985), 'The Moral Standing of the Market', içinde E. Paul, F. Miller ve J. Paul (eds), *Ethics and Economics* (Oxford: Blackwell).
- Sen, A. (1992) *Inequality Examined* (London: Oxford University Press).
- Sen, A. ve Williams, B. (1982) *Utilitarianism and Beyond* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Sidgwick, H. (1874) *The Methods of Ethics* (London: Macmillan).
- Siegan, B. (1980) *Economic Liberties and the Constitution* (Chicago: University of Chicago Press).
- Simon, R. (1974) 'Preferential Hiring', *Philosophy and Public Affairs*, 3.
- Singer, P. (1993) *Practical Ethics* (Cambridge: Cambridge University Press).

- Smart, J. J. C. ve Williams, B. (1973) *Utilitarianism: For and Against* (Cambridge University Press).
- Smith, A. (1976) *Theory of Moral Sentiments*, editör: E. West (Indianapolis: Liberty Press).
- Sorauf, F. (1973) 'The Conceptual Muddle', içinde R. Flathman (ed.), *Concepts in Social and Political Philosophy* (New York: Macmillan).
- Steiner, H. (1974) 'Individual Liberty', *Proceedings of the Aristotelian Society*, 75.
- Steiner, H. (1979) 'The Structure of a Set of Compossible Rights', *Journal of Philosophy*, 74.
- Stephen, J. F. (1967) *Liberty, Equality, Fraternity*, editör: R. J. Whyte (Cambridge University Press).
- Sugden, R. (1984) Who Cares? (London: Institute of Economic Affairs).
- Sugden, R. (1986) *The Economics of Rights, Co-operation and Welfare* (Oxford: Blackwell).
- Szasz. T. (1961) *The Myth of Mental Illness* (New York: Dell).
- Tawney, R. H. (1969) *Equality*, 5. ed. (London: Allen and Unwin).
- Taylor, C. (1985) *Philosophical Papers* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Taylor, C. (1992) *Multiculturalism and the Politics of Recognition* (Princeton: Princeton University Press).
- Taylor, J. K. (1992) *Reclaiming the Mainstream: Individualist Feminism Rediscovered* (New York: Prometheus).
- Taylor, P. (1973) 'Reverse Discrimination and Compensatory Justice', *Analysis*, 33.
- Thomson, J. (1973) 'Preferential Hiring', *Philosophy and Public Affairs*, 2.
- Titmuss, R. (1970) *The Gift Relationship* (London: Allen and Unwin).
- Trakman, L. (1983) *The Law Merchant: The Evolution of Commercial Law* (Colorado: Littleton).
- Tuck, R. (1979) *Natural Rights Theories* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Tullock, G. (1976) *The Vote Motive* (London: Institute of Economic Affairs).
- Twining, W. ve Miers, D. (1976) *How to Do Things with Rules* (London: Weidenfeld & Nicolson).
- Ullmann-Margalit, E. (1979) 'Invisible Hand Explanations', *Synthese*, 30.
- Usher, P. (1981) *The Economic Prerequisites to Democracy* (Oxford: Blackwell).

- Waldron, J. (1984) *Theories of Rights* (Oxford University Press).
- Waldron, J. (1987) *Nonsense upon Stilts* (London: Methuen).
- Walzer, M. (1983) *Spheres of Justice* (New York: Basic Books).
- Wasserstrom, R. (1971) 'Rights, Human Rights and Racial Discrimination', içinde James Rachels (ed.), *Moral Problems* (New York: Harper & Row).
- Weale, A. (1983) *Political Theory and Social Policy* (London: Macmillan).
- Weber, M. (1947) *Theory of Social and Economic Organisation*, İngilizceye çeviren: A. M. Henderson ve T. Parsons (Glencoe, Ill.: The Free Press).
- Weinstein, W. (1965) 'The Concept of Liberty in Nineteenth Century Political Thought', *Political Studies*, xiii.
- Weldon, T. D. (1956) 'Political Principles', içinde P. Laslett (ed.), *Philosophy, Politics and Society*, First Series (Oxford: Blackwell).
- West, R. (1988) 'Jurisprudence and Gender', *University of Chicago Law Review*, 55.
- Whynes, D. ve Bowles, R. (1981) *The Economic Theory of the State* (Oxford: Martin Robertson).
- Williams, B. (1963) 'The Ideal of Equality', içinde P. Laslett ve W. C. Runciman, *Philosophy, Politics and Society*, Second Series (Oxford: Blackwell).
- Wilson, J. (1966) *Equality* (London: Hutchinson).
- Winch, P. (1958) *The Idea of a Social Science* (London: Routledge & Kegan Paul).
- Winch, P. (1967) 'Authority', içinde A. Quinton (ed.), *Political Philosophy* (London: Oxford University Press).
- Wittman, D. (1973) 'Parties as Utility Maximizers', *American Political Science Review*, 67.
- Wolff, R. P. (1976) içinde *Defence of Anarchism* (New York: Harper Colophon).
- Young, M. (1961) *The Rise of the Meritocracy* (Harmondsworth: Penguin).